

Novoročný príhovor predsedu Národnej rady SR Borisa KOLLÁRA

BOJOVNÍK

DVOJTÝŽDENNÍK ANTIFAŠISTOV

Ročník LXVI 13. 1. 2021 Cena 0,70 € (0,44 € pre predplatiteľov)

1

Nový tím

Pred niekoľkými dňami sa začalo tretie desaťročie 21. storočia. Kedysi sme si mysleli, že prinesie dovolenky na iných planétach či aspoň na Mesiaci. A že ro-

Braňo Ondruš

boty budú na nerozoznanie od ľudí a dokážu nás v práci takmer nahradiť.

Nie žeby ľudstvo nezaznamenalo pokrok, žeby sa technológie nemodernizovali a vzdialenosti (aspoň na Zemi) neskracovali. Ale tieto predstavy sa nezaplnili a tak skoro sa ani neuskutočnia. To však trápi málokoho. Lenže pokračovanie smrtiacich vojen, hladomorov a pandémie bežných chorôb (nemám na mysli nový vírus, o ktorého existencii sme pred rokom ani netušili) je v čase bezprecedentného technologického rozvoja a ekonomického rastu nielen zarážajúce, no je hanbou ľudstva. Najmä však hanbou tých, ktorí sú za to priamo zodpovední.

Sú to všetci tí, čo sa nehanebne a bez škrupúl ženú za zväčšovaním vlastného bohatstva bez ohľadu na zbedačovanie miliónov alebo na ničenie životného prostredia. Tí, čo vlastný profit povyšujú nad spoločenský záujem solidárneho a spravodlivého rozvoja a zlepšovania života každého pracovitého človeka. A tiež tí, čo z rozličných pohnútok rozsieľajú nenávisť voči iným iba preto, lebo patria k inému národu, vierovyznaniu, rase, či majú iné politické presvedčenie.

Aj vlani sme denne počúvali a čítali o nezmyselných vojnových konfliktoch. Výdavky na zbrojenie rastú globálne rýchlejšie ako výdavky na zdravotníctvo či sociálne zabezpečenie. Napriek pandémie, akú sme tu sto rokov nemali. Tiež neprešiel deň, aby sme nepočuli či nečítali o prejavoch pohrobkov nacistov a fašistov, o prejavoch antisemitizmu či rasovej nenávisti.

Pre udržiavanie tradícií protifašistického odboja sú svedectvá priamych účastníkov nenahraditeľné. Ale my, ich potomkovia, si musíme uvedomiť, že zlo, proti ktorému sa postavili so zbraňou v ruke, je prítomné i v súčasnosti. Ba so zväčšujúcim sa odstupom od druhej svetovej vojny silnie a získava, žiaľ, nových stúpcov. Je na nás, na nositeľoch povstaleckých tradícií, aby sme aj my získavali stúpcov. Fašizmus a nacizmus, tieto zvrátené ideológie, žijú dodnes a hoci inými prostriedkami než pred 80 rokmi, musíme proti nim bojovať rovnako odhodlane a nekompromisne.

Keďže hovorené a písané slovo je dnes v Európe najúčinnnejšou masovou „zbraňou“, urobíme všetko, aby Bojovník stál v tomto súboji v prvom rade. Od nového roka ho tvorí redakčný kruh zložený z dvadsiatničok i mužov pred penziou, z východného, stredného i západného Slovenska, dlhoročných i začínajúcich novinárov, historikov, politológov.

Budeme písať o všetkom dôležitom pre vás, našich čitateľov, ako aj pre naplnenie poslania nášho Zväzu. Prinesieme nové, živé noviny, ktoré budú slúžiť členom SZPB, ale tiež oslovovať i širokú protifašistickú verejnosť. Atraktívny dvojtýždenník, ktorý bude výkladnou skriňou Zväzu a budú posilňovať jeho postavenie i spoločenský vplyv.

Aby tak, ako tí, ktorí stáli pri zrode nášho Zväzu, boli aj naše noviny hrdým a víťazným Bojovníkom.

Exkluzívny rozhovor
s Marínou Kráľovičovou
si prečítajte
na 4. a 5. strane.

Krásna, plná života,
elánu a energie.

Jednoducho diva.

Stále treba prekričať mlčanie

Braňo Ondruš

„Spinkaj, moja malička, spinkaj, príde mamička, spinkaj, zavri očička.“ Esesák v čiernej uniforme nežne vezme do rúk bábätko, zabalené do plienok. Uprene sa mu pozerá do očí a na ústoká, ktoré po chvíli skutočne stíchnu. Pomaličky, hojdajúc ho jemne z boka na bok, aby sa nezobudilo sa otočí k dverám domu. Nohou pootvorí dvere a... a bábätko nemilosrdne hodí do plameňov. Aj takúto hrôzostrašnú scénu uvidíte v novom filme **Mlčanie**. Jeho autori sa inšpirovali spomienkami priameho účastníka SNP **Vlada Strmeňa**.

„To bolo na Kališti,“ vysvetľuje populárny partizán so slzami v očiach. „Ten útok nemal s vojnou nič spoločné. Front bol za humnami a osada takmer bez partizánov, zostali len civili a zranení a chorí. To nebol boj, bola to krutá a zákerná pomsta na tých, ktorí sa nemohli brániť.“ Nemci ju, žiaľ, mohli spáchať iba vďaka zrade, inak by Kalište nenášli a už vôbec by nevedeli, že srdce partizánskej republiky je bez ozbrojenej ochrany. Aj takto vyzeralo nemlčanie v časoch 2. svetovej vojny. Film je však venovaný inému.

Ešte v roku 2019 navrhol premiér Peter Pellegrini vyčleniť mimoriadne financie na film k jubileu víťazstva

(Pokračovanie na str. 8)

Dávajte si pozor, hrozba pokračuje!

Braňo Ondruš

Aj v týchto týždňoch zomierajú u nás desiatky ľudí každý deň na zákerné ochorenie COVID-19. Najohrozenejší sú starší ľudia. Ak majú zdravie podlomené iným ochorením, alebo ich zdravotný stav nie je dlhodobo dobrý, nákaza novým koronavírusom je pre nich často smrteľná. A kým zaberie plošné očkovanie, najdôležitejšie je chrániť sa, aby vás vírus vôbec nenapadol. Je to jednoduché.

Sviatočné obdobie situácii nepomohlo, naopak výrazne ju zhoršilo. Nie je to tak len u nás – veľké cestovanie, rozsiahle stretávanie sa, posedenia spojené s jedením a pitím, dokonca zvitanie sa objatiami a bozkami, o tom všetko zdravotníci odborníci hovorili ako o nočnej more už začiatkom vlaňajšieho decembra. Vlády v celej Európe sa v tomto citli-

vom období len veľmi ťažko odhodlávali k tvrdším opatreniam, ktoré by na minimum obmedzili mobilitu ľudí a ich kontakt s inými.

Obmedzte stretávanie sa

Podobne sa zachovala aj slovenská vláda. Hoci už pred mesiacom bolo zrejmé, že viaceré dovtedajšie opatrenia nie sú dostatočne účinné, nevypočula varovania a prosby odborníkov. Premiér Igor Matovič sice už v novembri varoval, že buď zopakuje povinné celoplošné testovanie alebo celú krajinu uzavrie, napokon však neurobil ani jedno, ani druhé. „V takejto vážnej epidemiologickej situácii pomôže len významné obmedzenie mobility obyvateľstva a významné zníženie spoločenských kontaktov. Ide o to, aby sa ľudia nestretávali a obmedzili svoje kontakty len na najbližších,“ vysvetľuje pre Bojovník člen ústredného krízového štábu

(Pokračovanie na str. 3)

Antigénové testovanie na COVID-19.

Foto Bojovník

ISSN 03223-2018

9 770323 201002

01

Vieme zvýšiť odolnosť organizmu voči COVID-19

Braňo Ondruš

Vitamín D, vitamín C a zinok sa podľa skupiny amerických špičkových lekárov osvedčili v úsilí dramaticky zvýšiť odolnosť organizmu voči ochoreniu COVID-19. Podľa ich už rok trvajúcich zistení výrazne zmiernili priebeh a pomohli k rýchlejšiemu vyliečeniu ľudí, u ktorých túto kombináciu nasadili v prvotnom štádiu choroby, alebo ako preventívnu liečbu. Lekár Juraj Mesík odporúča tento postup aj ľuďom na Slovensku.

V novembri lekári dokazovali svoje zistenia pred výborom Senátu USA pre domácu bezpečnosť. Profesor George Fareed, ktorý má 30 rokov klinickej praxe a venuje sa výskumu na Harvardskej medicínskej škole opísal zistenia z Imperial Valley, epicentra pandémie v Kalifornii počas minulého leta. Sledoval 25-tisíc ľudí, z ktorých bolo vyše 10 percent nakazených. „Používali sme zmes vysokých dávok hydroxychlorochínu, azitromycínu alebo doxycyklinu a špeciálne zinku, na ktorý sa v štúdiách často zabúda. Liek sme dávkovali 5 až 7 dní v štádiu maximálnej replikácie vírusu v horných dýchacích cestách,“ opisoval postup lekárov. Každé dva až tri dni pacientov kontroloval. „Ak symptómy pretrvávali, pokračovali sme 30 dní, ale to sa väčšinou nestalo. Predišli sme tak ich hospitalizácii.“

Účinná prevencia najmä prerizikových

Podobne hovoril počas iného vystúpenia pred výborom Pierre Kory, pľúcny špecialista z medicínskeho centra v Milwaukee vo Wiscon-

Testovanie na nový koronavírus.

Foto Bojovník

sine: „Preventívne sme podávali ivermectin 800 zdravotníkom. Ani jeden neochorel. Zo 400 zdravotníkov, ktorým sme ho nepodávali ochorelo 58 %. Keď ho beriete, neochoriete.“

Aj na základe týchto zistení MUDr. Mesík tvrdí, že by sme sa mohli vyhnúť drahým, ekonomicky devastacným a „pre-dimenzovaným“ preventívnym opatreniam, ktoré ani neprinášajú očakávaný účinok. „Zmyslom profylaktických opatrení je zvýšiť odolnosť celej populácie, pričom je potrebné položiť osobitný dôraz na zraniteľné skupiny, ľudí, ktorí s nimi prichádzajú do kontaktu, ako aj pracovníkov odvetví nevyhnutných pre fungovanie spoločnosti,“ vysvetľuje vo svojom návrhu opatrení.

Profylaxia, čiže ochran-

né (preventívne) liečenie podľa neho radikálne zníži riziko ochorenia najmä u starších ľudí, ľudí s nadváhou a obezitou, diabetom, či vysokým krvným tlakom. „Profylakticky sa o svoje zdravie v čase pandémie môže starať každý človek, nie každý však má dostatok poznatkov, aby tak robil a niektorým môžu chýbať potrebné prostriedky,“ zdôrazňuje.

Zvýšiť úroveň vitamínu D v organizme

O dôležitosti vitamínu D v našom organizme vieme už dávno. Ľudské telo vie vyrobiť 10000–12000 jednotiek IU (1 mikrogram – mcg – zodpovedá 40 IU) pri 30 minútovom letnom opaľovaní. Počiatočné opaľovanie v trvaní 10–15 min. bez použitia ochranného fakto-

ra vytvorí dostatok vitamínu D. Potom treba použiť ochranný faktor 15 a viac, aby bola pokožka chránená.

V súčasnej situácii MUDr. Mesík navrhuje jednoduchým vyšetrením stanoviť aktuálnu sérovú hladinu vitamínu D a u tých, ktorí ju majú extrémne nízku (menej než 30 ng/ml) treba začať podávať extrémne vysoké dávky vitamínu D. Potom pokračovať do jari s denným podávaním niekoľko tisíc IU vitamínu D po hladinu nad 40 ng/ml. Lekárne u nás predávajú vitamín D ako výživový doplnok. Maximálna odporúčaná denná dávka (4000 IU) predstavuje jednu kapsulu. Balenie, ktoré vydrží dva mesiace stojí od necelých 5 € po zhruba 10 € – ponúka ich niekoľko výrobcov.

Rovnako by sme mali postupovať so zinkom a vitamínom C. Najvyššiu potrebnú dennú dávku tabletiiek či kapsúl so zinkom dostať za necelých 13 € na 5 mesiacov, alebo za polovicu na 3 mesiace. Za najnižšiu potrebnú dennú dávku vitamínu C zaplatíme buď necelých 5 € na 3 mesiace, alebo 16 € na rok a štvrt', najvyššia odporúčaná denná dávka predstavuje dvojnásobok.

Dostupné riešenie pre každého

Lieky dnes nie sú lacnou záležitosťou pre nikoho, najmä nie pre dôchodcov. Štát by však masívnym nákupom vedel aj uvedené ceny znížiť a podľa J. Mesíka by to nepriamo dokázal aj tým, že by tieto prípravky dovolil predávať aj mimo lekární. Navyše by na ne mal uplatniť existujúci systém vrátenia výdavkov na lieky pre deti a starých ľudí, takže ich dnešné výdavky by sa nemuseli zvýšiť vôbec. Ak by navyše výrobcovia do potravín ako sú mlieko či olej pridávali vitamín D.

Podľa reálne dosiahnutých výsledkov, na ktoré MUDr. Mesík poukazuje, by suma ušetrených výdavkov na hospitalizáciu a následne drahú liečbu ľudí vo vysokom štádiu ochorenia, niekoľko násobne prevýšila výdavky. Liečbu drahým remdesivíriom, ktorý sa u nás používa, navyše už aj Svetová zdravotnícka organizácia označila za neúčinnú.

„Včasné preventívne liečenie pracuje s kombináciou lacných (doslova „halierových“) a desaťročia odskúšaných a masovo dostupných liečiv, s ktorými majú aj slovenskí ambulanti lekári bohaté skúsenosti. Sú ich preto schopní okamžite začať využívať,“ uzatvára Juraj Mesík.

Predseda NR SR Boris Kollár (Sme rodina) počas návštevy v SZPB.

Zdroj: Bojovník

Novoročný príhovor predsedu NR SR

Vážení čitatelia časopisu Bojovník, nežijeme v ľahkej dobe. Našu vlasť sužuje pandémia nového koronavírusu, ktorá je obzvlášť nebezpečná pre našich seniorov, teda aj pre ešte žijúcich veteránov druhej svetovej vojny a protifašistického odboja. Treba nám dúfať, že sa našim zdravotníkom podarí čo najskôr zastaviť túto pandémiu a v najskoršom možnom termíne sa budeme môcť vrátiť k normálnemu životu.

Napriek tomu na prahu roku 2021 nesmieme opomenúť, že nás čakajú dve významné výročia, ktoré sú z hľadiska antifašistického zápasu mimoriadne dôležité. Dňa 22. júna si pripomenieme 80. výročie začiatku Veľkej vlasteneckej vojny Sovietskeho zväzu a 7. decembra 80. výročie japonského útoku na vojenskú základňu Pearl Harbour na

Havajských ostrovoch. Obe tieto udalosti zohrali kľúčovú úlohu v antifašistickom zápase a dovtedajšiu európsku vojnu zmenili na skutočnú svetovú vojnu. Antifašistický zápas dostal nový impulz a sformovaná antihitlerovská koalícia vytvorila mohutnú silu, ktorá síce s obrovským úsilím a za veľkých ľudských i materiálnych strát síly fašizmu a vojny porazila.

Pred nami, antifašistami, stojí v tejto súvislosti významná úloha pripomenať najmä mladšej generácii obľudnosti vojny a zločinov fašistických mocností, ktorých sa dopustili nielen pri vedení vojny, ale aj proti civilnému obyvateľstvu. Fašistické zločiny nemôžu byť zabudnuté a nemôžu byť ani relativizované, najmä tými silami, ktoré by chceli nadviazať na temné sily z minulosti.

Osemdesiat rokov je síce relatívne dlhý čas, ale nie až taký dlhý, aby z našej pamäti vymizli fašistické zverstvá.

Tieto dve udalosti nám zároveň pripomínajú, že je možná spolupráca medzi národmi, keď ide o riešenie kľúčových existenčných otázok ľudstva. Mali by sme hľadať nie to, čo nás rozdeľuje, ale to, čo nás spája. Myslím si, že mierová a šťastná budúcnosť obyvateľov planéty Zem by mohli byť dostatočným tmeľom na spoluprácu všetkých národov.

Čitateľom a redakcii časopisu Bojovník želim veľa úspechov v Novom roku 2021 a verím, že nakoniec všetky problémy prekonáme a opäť sa v zdraví stretne na prahu budúceho roka.

Boris Kollár
predseda NR SR

Dávajte si pozor, hrozba pokračuje!

(Dokončenie zo str. 1)

MUDr. Peter Visolajský. Za obmedzenie mobility sa opakovane vyslovoval aj epidemiológ prof. Vladimír Krémery, alebo hlavná odborníčka ministerstva zdravotníctva pre epidemiológiu prof. Henrieta Hudečková.

Uzavretie krajiny, alebo „lockdown“, ako sa dnes všade píše, by sa malo týkať všetkých miest, kde sa ľudia môžu stretávať. S výnimkou najnevyhnutnejších pre život, ako obchodov s potravinami, čerpacích, autobusových či železničných staníc, pracovísk, ktoré nemožno nahradiť prácou z domu, zariadení sociálnych služieb a, samozrejme, zdravotníckych zariadení. Aj v tých by mali byť úplne zakázané návštevy.

Treba prísne regionálne obmedzenia

Viaceri odborníci zároveň tvrdia, že na začiatku decembra by ešte stačilo, keby takéto uzavretie bolo iba lokálne, maximálne regionálne. Ing. Ivan Bošňák z iniciatívy Dáta bez páťosu to dokazuje na vývoji na Orave: „V strede októbra dostal Tvrdošín, Dolný Kubín a Námestovo „zámok“ rovnajúci sa lockdownu – prísnejšiemu ako zvyšok Slovenska. Následne prišlo testovanie. Lokálne a s vysokou účasťou ľudí. Presne to, čo treba.“ Na analýze údajov o vývoji nákazy za jednotlivé okresy Slovenska ukazuje, že celoplošné opatrenia nie sú účinné. „Podarilo sa nám veľmi podobne ako v mnohých iných krajinách zaviesť opatrenia, ktorých výsledok sa dostavil. Len my sme v ohniskách otvorili kostoly, kiná, divadlá, fitness centrá a nechali zavreť školy. Ostatní to robia presne opačne a regionálne. A ešte budeme stále merať celoslovenské údaje a čísla a „rekordovať“ a bedákať nad týmito výsledkami,“ kritizuje I. Bošňák stále sa opakujúci prístup kľúčových členov vlády.

Každý, kto na Slovensku (spolu)rozhoduje o jeho osude by si mal pozrieť príbeh Bratislavského kraja (ale aj 20 ešte lepších okresov), ktorí dosiahli presne to, čo je po-

trebné dosiahnuť: kontrolu rýchlosti šírenia vírusu a jeho spomalenie a stabilizovanie sily vírusu na akceptovateľných hodnotách,“ zdôrazňuje I. Bošňák. Aj matematický analytik Richard Kollár hovorí, že treba prijať „prísnejšie opatrenia v najviac postihnutých regiónoch. Opatrenia obmedzujúce zhromažďovanie.“

Chaos ľudí mátie

Chaos v prijímaní opatrení problém zväčšuje. Ani ľudia, ktorí chcú byť zodpovední, si často nie sú istí, ako sa vlastne majú zachovať. Príkladom bola premiérova komunikácia pred povinným celoplošným testovaním. Najskôr informoval, že aj ľudia s negatívnym výsledkom budú musieť dodržiavať obmedzenia pohybu. Keď rástol odpor a hrozilo, že väčšina sa na testovanie nezúčastní, na poslednú chvíľu všetky obmedzenia pre negatívne testovaných zrušil – „modrý papierik“ sa stal priepustkou na slobodu. A keď bol napokon nútený uznať, že antigénové testy sú pri plošnom použití významne nepresné, začal ľudí vyzývať, aby napriek negatívnemu výsledku „zostali zodpovední“, čiže aby predsa len obmedzili pohyb, stretávanie sa, dôsledne používali rúška a pod.

Predvianočné opatrenia boli opäť chaotické. Obchody sa mali zatvárať, reštaurácie už nesmeli mať otvorené ani nezakryté terasy, ale v kostoloch a nákupných centrách sa mohli tlačiť stovky ľudí. Najväčším výsmechom všetkým nútene zatvoreným prevádzkam bolo povolenie lyžovačiek – pritom nie je žiadny rozdiel medzi ľuďmi na terase reštaurácie a okolo bufetu na svahu. A tomu, že „vlekári“ budú pri nastupovaní na lanovku kontrolovať, či majú lyžiari negatívne testy dozaista neveril ani samotný premiér.

Negatívny dopad takéhoto prístupu spočíva v tom, že ľudia najskôr nevedia, čo vlastne kde platí, potom nerozumejú, čo je teda vlastne naozaj účinné a napokon sa nevedia rozhodnúť, čo to teda znamená „správať sa zodpovedne“.

Pritom doktor Visolajský zdôrazňuje, že „rozhodujúce je, ako sa každý jeden z nás bude správať. Aj pri pandémie totiž platí, že Slovensko bude len taká krajina, akú si ju my, jej obyvatelia, urobíme.“ Najhoršie teda je, ak ľudia strácajú dôveru, že rozhodnutia politikov majú zmysel. Pretože potom už žiadnemu neveria. Podľa MUDr. Visolajského by ľudia mali aj pri najmenšom príznaku vírusu „zostať aspoň sedem dní vo svojich domovoch a nechodiť k iným ľuďom. Je tiež dôležité, aby v prípade, ak je niekto pozitívny, obvolal všetkých tých, ktorých v posledných dňoch stretol a informoval ich o svojom ochorení, aby boli opatrnejší, pretože môžu byť infikovaní. Aby sme sa vyhýbali davom ľudí a zbytočným stretnutiam.“

Rúško – odstup – ruky

Ak už niekam predsa len ísť musíte, používajte rúško. Isteže, keď kráčate prírodou osamote (s ľuďmi, s ktorými žijete), alebo na bočnej ulici nie je široko – ďaleko nikto, rúško si zložiť môžete. Najmä v chladnom vzduchu tak zabránite mrznutiu vodnej pary na látke. Ale ak ste v kontakte s kýmkoľvek, ochrana ústnej a nosnej sliznice je absolútne nevyhnutná. Ak ten niekto rúško nemá, treba si chrániť aj oči – ich sliznicou sa tiež môže vírus dostať do vášho organizmu. Nosenie aspoň dvojvrstvého rúška z bavlny zabráni prenosu vírusu, lebo cez takýto filter sa mikroskopické kvapôčky s vírusom do okolitého vzduchu nedostanú.

Navyše treba pri stretnutiach a rozhovoroch – aj s nasadeným rúškom – dodržiavať odstup. Ideálny je dvojmetrový. Napokon si nezabudnite vždy po návrate domov umyť ruky skôr, než začnete chodiť po byte. Nepodceňujte ani dezinfekciu pri každom vstupe do predajne. „Naše zodpovedné správanie je najlepšou cestou, ako pandémie poraziť,“ zdôrazňuje P. Visolajský.

COVID-19 nie je výmyslom tajných sprisahancov, ktorí chcú ovládnuť svet. Je to skutočná choroba, na ktorú aj vo chvíli, keď čítate tento článok niekto v nemocnici zomrel. Našťastie, vieme sa pred ňou chrániť. Tak to aj robme!

Maggie alias Marilyn Monroeová v hre Arthura Millera *Po páde* – 1964.

Aj Sládkovičova Marína mala ľanové vlasy a blankytné oči

tala. Géniovia majú nárok na výstrednosť. Veľa mi recitoval a rozprával. Mala som osemnásť a svoju záhoráčtinu a on mi jeden deň recitoval po francúzsky, na druhý po anglicky, po nemecky alebo po maďarsky. Moja univerzita bol národný cintorín, kam sme spolu chodievali a kde mi pri každom hrobe vysvetľoval slovenskú literatúru.

V Martine som poznala aj maliarov Martina Benku a Fera Kudláča, dramatika Júliusa Barča-Ivana aj spisovateľku Máriu Rázusovú-Martákovú, hrala som po boku legendy Frontového divadla Eugena Medka, ktorý sa podieľal aj na vysielaní Slobodného slovenského vysielateľa v Banskej Bystrici, za čo ho nacisti uväznili v koncentračnom tábore. Vždy som obdivovala múdrych mužov, či to bol pán farár alebo učiteľ. Keď sa stretnem s mimoriadne múdrymi ľuďmi, aj dve noci nespím, ako si v hlave premieľam, ak sa niečo dobré a múdre naučím.

Keď hovoríme o osobnostiach protifašistického odboja, poznali ste aj Záhoráka Laca No-

demnástich reprízach Budského divadelného spracovanie Maríny kvôli vykonštruovanému obvineniu z formalizmu zatrhli, poslal na derniéru veľký kvetinový kôš a vizitku so slovami: „Prepáčte! Viac som urobiť nemohol.“ Potom zmizol v dejinách a stretala som ho až v 60. rokoch v Štátnom sanatóriu. Ale to bol už zlomený človek. Len sme sa zdravili. Jeho sociálna balada *Slúžka* sa stala trvalou súčasťou môjho recitátorského repertoáru: „*Ja, Furko Mária, / prišla som s mnohými na svet, / aby sme žalovali: / na boha, / na ľudí, / že na tvár dvoje lesklých očí dali, / a dušu, srdce, ktoré nás strašne dusí, / nám do siaľ nevyrvali z hrudi, / že celý svet sa vidieť, dýchať musí.*“

V Martine, aj potom v Bratislave ste stretávali hercov, režisérov, dramatikov, spisovateľov a publicistov, ktorí pôsobili v protifašistickom hnutí, v Povstaní. Aké spomienky vo vás zanechali?

Musím začať trochu zoširoka. Hneď v prvý deň v Povstaní padol môj bratanec z maminej strany Jano Polák. Predával v obchode na rohu bratislavskej

uvádzali a ktorý sa neskôr stal otcom mojich dvoch detí. Keď sme sa osobne zoznámili, práve ma vychádzala básnická zbierka *Povstanie* a ja som na neho po skúške v divadle pískavala na Sedlárskej ulici pod oblokmí vydavateľstva Dukla, ktorého bol riaditeľom. Zároveň pracoval ako redaktor *Bojovníka* a tlačový tajomník predsedu SNR Karola Šmidkeho. Priateľili sme sa s rodinou jeho syna Dragana, toho telegrafistu z hôr.

Ako mladej herečke mi nadbiehal Poldo Lahola, ktorý bojoval pri Telgarte. Krstným môjho syna sa stal Albert Marenčin, člen partizánskej skupiny Čapajev. Naším susedom na Urbánkovej ulici bol Samo Falťan, ktorý pôsobil ako redaktor v časopisoch *Partizán* a *Bojovník* a istý čas zastával funkciu generálneho tajomníka Zväzu slovenských partizánov. Vtedy mu Dukla vydala prozaickú prvotinu *Víťazné stretnutie*. Pod ním býval známy interbrigadista Laco Holdoš, ktorý sa neskôr angažoval v protifašistickom francúzskom odboji, po zatknutí Gestapom ho väznili v koncentračnom tábore Buchenwald, kde pred oslobo-

Martin Krno, Branislav Ondruš

Dva mesiace po skončení druhej svetovej vojny Slovenské národné divadlo vypísalo konkurz na prijatie nových hercov, do ktorého ste sa na novinový inzerát prihlásili aj vy. Aké to bolo?

Večer som si na papieriky nakrútila vlasy a ráno o štvrtej som sa vychystala. Lenže päťkilometrovou cestou pešo na vlak do Kútov sa spustil dážď. Bola som holičská učnica, predavačka v obchode s odevmi a papierom, Všetky tie vyštafirované čakajúce kišasoňky v budove dnešnej starej opery „jak šek z pír, tak šek z pír spomínali metóda sem, metóda tam, jedyné po praxi v obchode s látkami sem rozumjeua, že treba mjet odstup od roličky“. Potom si pamätám už len obrovitánske javisko a veľkú čiernu tmú pred mnou, skade sa ozývali hlasy. Sedeli tam Jozef Budský, Andrej Bagar, Drahoš Želenský, Ivan Lichard, Ján Jamnický a Mikuláš Huba.

Po povinnej recitácii Maše Hafamovej a monológu dohadzovačky z Gogoľovej *Ženby* s rodným prízvukom, sa zdola ozvalo: „Dakujeme, slečna, dáme vedieť!“ „Ale ja mám ešte voľnú tvorbu!“ „Myslíte etudu? Chlapci, dajme jej ešte šancu,“ povedal Mico Huba. Tak som spustila. Rodina sedí pri večeri – otec, matka, Anička a pes. Hrala som všetkých štyroch. Z tmy sa ozýval tlmený rehot. Do rodinnej idylky vpadne poštarčka – zase ja – a prinesie list, podľa ktorého slečnu dcéru prijímajú do divadla. Keď som vychádzala, starý vrátnik mi pošepol: „Slečinka, vy ste sa ľúbili, tuším vás vezmú.“

Napokon ste ako 18-ročná nastúpili do Komorného divadla v Martine, kde ste za dva roky vytvorili 14 hereckých postáv a hneď v prvej sezóne získali na Divadelnej žatve v Prahe ocenenie Talent roku za postavu Aničky v Tajovského *Ženskom zákone*.

Súčasťou ceny bola osobitná prehliadka Pražského hradu v sprievode pani Alice Masarykovej, dcéry prezidenta T. G. Masaryka. Neskutočné! Keď som to doma povedala, neverili mi. Nazdávali sa, že si ako obyčajne vymýšľam.

O päťdesiat rokov neskôr ste vytvorili v Tajovského hre *Ženský zákon* prepísanej bratmi Moravčíkovcami do záhoráckeho dialektu postavu Dory Chomútskej. Od roku 2006 ste boli richtárkou Spolku Záhorákov, stali ste sa čestnou občiankou Záhoráckej sebestačnej svojpomocnej republiky. Aké to bolo, keď ste sa museli preorientovať na dokonalejšiu spisovnú slovenčinu?

Musím priznať, že slovenčina bola prvým cudzím jazykom, ktorý som sa po rodnej záhoráčtine naučila. Strašne mi pomohol Martin – liaheň intelektuálov, tam som osobne alebo sprostredkovane spoznala všetkých autorov, o ktorých som sa učila v čítankách. Na Marínu ma tam pokrstil básnik a literárny historik Štefan Krčméry. „Sládkovičova Marína bola predsa čierna,“ protirečila som. „Ale kdeže, bola presne takáto, ľanové vlasy, blankytné oči, spievajúci hlas,“ presviedčal ma. Na sklonku života už bol chorý, ľudia sa naňho dívali ako na blázna, keď pobehoval po uliciach hoci v lekárskom plášti, ale ja som ho hl-

Doma s režisérom Georgijom Tovstonogovom - hercom režisérom a nositeľom Oscara za film *Bratia Karamazovi* Kirillom Lavrovom a herečkou Valentinou Koval'ovou a s manželom Mirom Prochádzkom – 1982.

vomeského. Aký bol? A čo znamenala pre vás, ako recitátorku, jeho poézia?

Nastúpili sme s Mirom Prochádzkom do vlaku a tam bol On. Povereník pre školstvo a osvetu. Pozval nás do svojho kupé a celú cestu sme strávili preberaním otázok kultúry na Slovensku. Keď neskôr po se-

Starej tržnice, ktorý patril Tisovej rodine a jednoducho musel ísť bojovať za správnu vec. S uchom na rádiu som na stanici Volá Londýn počúvala protifašistické verše vtedy pre mňa neznámeho vysokoškolačka z obchodnej akadémie Mira Prochádzku, ktorého meno kvôli perzekúciám ako autora ne-

dením spojeneckými armádami viedol povstanie väzňov.

Maliarovi a publicistovi Štefanovi Bednárovi, ktorý počas SNP pôsobil ako redaktor týždenníka *Nové slovo* a v Banskej Bystrici vytvoril množstvo politických karikatúr, plagátov a letákov, sme chodili gratulovať. Miro mu vždy na Štefa-

na zložil zdravicu, ako myjavskému rodákovi dokonca hymnu Veľkomyjavskej ríše. V klube spisovateľov, v ich dome v Budmericiach či u nás na byte sme sa stretávali s hlásateľom Slovenského slobodného vysielateľa Ctiborom Štítnickým, Vladkom Babničom, ktorý bol v Povstaní ako gymnazista, veľiteľom židovskej partizánskej jednotky Ďurom Spitzerom či Lacom Mňačkom.

Dobre ste sa vraj poznali aj s významným esejistom, literárnym vedcom a kritikom Alexandrom Matuškom, ktorý bol v Banskej Bystrici tlačovým tajníkom povstaleckej SNR.

Áno, Šaňo mi dokonca navrhoval, aby som u nás v byte viedla literárny salón, načo som opáčila: „Veru, vy si budete diskutovať a ja budem vynášať prázdne fláše!“ Domino Tatarka bol Mirovým profesorom francúzštiny ešte na reálke v Žiline. S Vladom Mináčom sme boli súputníkmi po celý život. Jój, a často sme sa cestou do Budmeríc zastavovali na Zochovej chate u „karpatského vlka“ Karola Ivičiča. Keď sa na svoju ženu nasrdil, že sa pridlo baví s hosťami, lebo žiaril, odopol si protézu nohy, o ktorú pri bojoch v Povstaní prišiel a naháňal ju po miestnosti. A boli to aj účastníci Veľkej vlastneckej vojny, ruskí spisovatelia Konstantín Simonov či Boris Polevoj, ktorí u nás pri návšteve Bratislavy spali, lebo Miro vydával ich diela. Veď Príbeh ozajstného človeka vyšiel v Dukle v prvom preklade okrem Sovietskeho zväzu.

A čo dnes už legendárny herec a režisér Andrej Bagar, ktorý počas SNP založil a viedol Frontové divadlo?

Úžasny človek. A umelec. Posadnutý divadlom. Ako hlavný intendant chcel vybudovať sieť po celom Slovensku. Za každú cenu. Zasadzoval sa tak aj o ľudí s politickým biľagom. Janka Borodáča, ktorý ako umelecký riaditeľ SND chodil v gardistickej uniforme a slovenskú klasiku vyostroval anti-semitsky, odpratával aj s manželkou do Košíc, aby tam obrodil Štátne divadlo, skade utekajúci Maďari odniesli aj žiarovky.

Po oslobodení prijal do SND Gusta Valacha, ktorý ako hlásateľ Slovenského rozhlasu utiekol spolu s Tisom do Rakúska, skade ešte stále vysielal. Rovnako sa postavil aj voči Márii Prechovskej, ktorá sa hlásila k Nemcom, no keďže sa jej nechcelo utekať pred postupujúcou Červenou armádou samotnej, nahovorila nevinného mladíka z dobrej trnavskej rodiny, aby šiel s ňou. Za mestom ich dostihla guľometná paľba.

Ona prežila, on nie. Bagar však s tým svojím príznačným ráčkováním na námietky dôvodil: „Ale veď sú to dobrí herra!“ Nelipol na veciach. Zrejme pozostatok z väznenia. Keď som si kúpila knižku, vravieval: „Marrrína, taká zbytočnosť?“ Požičajte si z knižnice!“

Napriek tomu sme si sa prekvapivým všimli, že ste nehrali vo filmoch ani v divadelných hrách s povstaleckou tematikou. Naozaj je to tak?

Tak to teda práf! Hrala som v Bielikovom slávnom filme Vlčie diery partizánsku spojku. Sedím pri ohni a ak ste pri tej scé-

Ako Bertha a Zdena Studenková ako Leni Riefenstahlová v hre Valerie Schulczovej a Romana Olekšáka Leni – 2014.

ne žmurkli, tak už ste ma prepásli. V roku 1959 som účinkovala v Karvašovej Polnočnej omši – v príbehu politicky rozdelenej slovenskej rodiny s prisluhovačmi, partizánmi, arizátormi a kompromisníkmi vo svojich radoch, u ktorej je ubytovaný nemecký veliteľ. S inscenáciou v réžii Tibora Rakovského a vo hviezdnom obsadení – Beta Poničanová, Jožo Króner, Vilo Záborský, Ctibor Filčík, Ďuso Pántik, Dača Turzonová a Jožko Adamovič – sme potom žali úspechy i na zájazde v Kyjeve, Charkove, moskovskom MCHAT-e.

Pod poslednú repliku: „Vyzerá, milí moji, že to všetko v zdraví prežijeme. Marián nás ochráni pred Nemcami, Paľo pred komunistami... Pomôžeme jeden druhému!“ sa pokojne môžeme podpísať, žiaľ, aj dnes. Postavu mondénnej Angely, ktorú manžel kvôli výhodám strká do postele veliteľa, som mala stvárniť aj vo filmovom spracovaní. Režisér Jirí Krejčík sa k nám často chodieval radiť, na scenári sa podieľal aj náš krsťný Marenčin. Potom, odrazu, prišiel ospravedlňujúci list, že z akýchsi nejasných príčin rolu spodobí maďarská herečka Margit Bara. Mimochodom, jediný cudzinec v celej snímke.

Iste ste osobne poznali aj s dramatikom Petrom Karvašom, ktorý o Povstaní písal. Aký bol?

Neuveriteľný pedant. Do divadla chodil takmer na každú skúšku, trval na každom slove a dýchal režisérovi na krk. Vznikala tak trochu dusná atmosféra. Zato napríklad v spisovateľskom klube nám hral na klavíri.

Ale aby som nezabudla: do tretice som si v príbehu desiatich náhodne vybraných ľudí pred popravou v pivnici malého mestečka po Povstaní čiže v Palkovej inscenácii Kým kohút nezaspieva od Ivana Bukovčana strihla v roku 1969 úlohu

nost' diktátu, ťažko sa ho vzdávate. Aby sa nám raz nestalo ako vo filme srbského režiséra Emira Kusturicu Underground – Podzemie z roku 1995, kde ľudia v hlboké ilegalite ustavične zásobovali správami o zúriacej vojne, hoci vonku už bolo dvadsať rokov po nej.

Na scéne SND pôsobíte už 73 rokov. V čom sú dnes herecké začiatky iné, než boli tie vaše?

Po prvé si myslím, že dnes by ma do divadla nevzali, také šťastie by som nemala. Len so základnou školou, od pätnástich pracujúca, to len tí chlapi tam v tej čiernej tme čosi vo mne

sny. Túžila som hrať Oféliu, Júliu, Ľubov Ranevskú v Čechovovom Višňovom sade. Občas sa sny splnili. Keď sa dnes opýtam mladého herca, v čo by si chcel zahrať, odpovie mi: „Do čoho ma obsadia.“

Na naše šťastie i radosť je bodka za vašou umeleckou kariérou v nedohľadne, ďalej figurujete v repertoári SND. Ved' len v tomto divadle ste vytvorili vyše 140 hereckých postáv. Spolu s filmom, televíziou a rozhlasom ide o dobré štyri stovky, o dabingu ani nehovoriac. V rozhovore pre médiá ste sa vyjadrili, že ste sa v každej roli vžili nielen do svojej postavy, ale aj do jej vzťahu s ostatnými kolegami, že ste sa vždy zamilovali do svojich divadelných milencov, manželov...

Na prvom rodičovskom združení môjho syna Mirka v prvej triede učiteľka uzavrela hodnotenie s tým, či sú nejaké otázky. Ihneď sa prihlásila pani Mikelková: „Mám jednu zásadnú otázku! Pani Kráľovičová, keď sa v tom Rómeovi a Júlii bozkávate s Karolom Machatom, tak len tak alebo naozaj?“

V začiatkoch vtĺkali do nás Stanislavského metódu prežívania. Vcíťovali sme sa do postáv, zostavovali sme si ich životopisy. Snaživci, čo mali dvojriadkový štek, často napísali román. Ja som si doma dokonca prestavovala nábytok podľa výtvarných návrhov aktuálnej hry. Na scéne áno, zaľúbila som sa, milovala, žiarila a nenávidela, ale v tom spočíva profesionalita, že to všetko po potlesku ostane na javisku.

Predsa len mužom vášho života bol básnik a publicista Miro Procházka. Naozaj to bolo tak? Čo pre vás znamenal?

Bol môj Pygmalion. Keďže ma hojne obsadzovali, vravievala som mu: „Mirulko, všetci chlapi ti môžu závidieť. Každú noc máš v posteli inú ženu!“

Čo by ste poradili mladším kolegom divadelníkom, ale možno aj súčasným kormidelníkom kultúrnej politiky na Slovensku? A čo vy osobne očakávate od roku 2021?

Ľudia si od divadla odvyknú, mladí sa naň nenaucia, nepocítia potrebu, aj sa budú báť hromadne stýkať a budú mať iné, ekonomické starosti. Asi bude treba zabudnúť na pohodlie, šatne so sprchami a pohovkami, vytiahnuť Thespidovu káru a putovať za divákom po štáciach.

A čo očakávam osobne? To, že konečne budem môcť chodiť pravidelne do kaviarne. Dám si sacher alebo krémeš so šľahačkou a roztvorím noviny bez príkazov, zákazov a opisov tlačoviek.

prostitútky Mariky Mondokovej. Málo, ale predsa.

Prepáčte tú nepresnosť... Po zvláštnych 90. rokoch sa tematike SNP vrátila spoločenská vážnosť, dokonca získala novú spoločenskú hodnotu. Patríte k tým, čo sú presvedčení, že poslanstvo Povstania a vôbec protifašistického boja je aktuálne aj po takmer 80 rokoch?

Ako badám, po pomerne pokojnom období, sa okolnosti celosvetovo vyostrujú a radikalizujú. Zhrejme ide o večné historické sinusoidy. Ľudia sa kvôli výhodám alebo mindrákom udávajú, vyvyšujú, zneužívajú mocenské postavenie na pomstu a ponižovanie, psychický nátlak. Každý je odborníkom na všetko, jestvuje „len jedna pravda“, nijaký dialóg, tolerancia, názorového oponenta treba stoj čo stoj zničiť. Mimochodom, viete, aký je rozdiel medzi amatérskym a profesionálnym hercom? Amatér na premiére pod vplyvom vzrušenia, prítomnosti mamičky, babičky, podá za vše aj lepší výkon ako profík, pri ďalších predstaveniach je to už horšie. Profesionál drží latku. Občas čuť-čuť nižšie, inokedy vyššie, ale štandard. A napokon: len čo raz získate mož-

vyušíli a dali mi šancu. Pokiaľ ide o celkové ovzdušie, spomínam si na nádej a nadšenie, keď sme sa po rokoch vojny dostali z dlhého tmavého tunela na svetlo a chceli sme všetci tak strašne, strašne veľa dokázať, vydať zo seba to najlepšie, urobiť čosi pre Slovensko. Uzko sme navzájom spolupracovali, boli sme previazaní. Literatúra, divadlo, dramaturgia, recitátorstvo, kritika, hudba, výtvarné umenie, film. Nie ako jednotlivé rozdrobené ostrovy, ale ako súvislá kultúrna pevnina sme posúvali vývin dopredu. Len tak možno vzdorovať tlaku priemernosti a nanucovanému vkusu.

Dnes tvorba neznamená umenie, ale skôr zábavu. Ľudia nechcú rozmýšľať, ale baviť sa. V Amerike film nie je umenie, industria. Aj slovenské divadlo sa stáva priemyslom. Zabudli sme na podstatu, že základom je slovo. A herec.

Kedysi sa repertoár šiel na telo súboru. Podľa jeho schopností, možností, čo najväčšej vyťažnosti, s pevným rozpočtom. Dnes máme režisérske ambície do biografie, kopu hosťujúcich interpretov, v čase kapitalizmu sa neustále naťahujeme o rozpočet. Kedysi sme mali

Seriál Bojovníka: Špeciálne protipartizánske jednotky (1)

Stanislav Mičev, Marián Uhrín
vedeckí pracovníci Múzea SNP v Banskej Bystrici

Na jar 1944 sa napriek fanatickému odporu nedarilo nacistom zadržať postup Sovietskej armády. Po vytvorení druhého frontu v Normandii sa stala porážka tretej ríše už len otázkou času. Čoraz väčšie problémy nemeckej brannej moci a bezpečnostným zločkom spôsobovalo silnejúce partizánske hnutie na okupovaných územiach.

Lávinu zatýkania v samotnom Nemecku vyvolal 20. júla nevydarený atentát na Hitlera. Represie najviac postihli vojenskú spravodajskú službu Abwehr. V rámci čistiek zatklí jej šéfa admirála Wilhelma Canarisa, ktorého popravili 9. apríla 1945 v koncentračnom tábore Flossenbürg. Abwehr prestal existovať ako samostatný orgán brannej moci. Pričlenili ho k Ríšskemu hlavnému bezpečnostnému úradu – Reichsicherheitshauptamt (RSHA) a premenovali na Militärisches Amt.

Referáty, ktoré svoju činnosť zameriavali na okupované krajiny, podriadili IV. oddeleniu RSHA – tajnej polícii Geheime Staatspolizei (Gestapo) pod vedením SS-Oberführera Hansa Müllera. Táto reorganizácia značne posilnila pozície SS-Reichsführera Heindricha Himmlera.

Pôvodné Abwehrstelle a Kriegsgesellschaft sa premenovali na Komandes des Gemeldebietes. Časť ich úloh prešla na referáty Gestapa. Abwehrkomanda a Abwehrtruppen sa zmenili na Frotaufklarungskommandá (FAK) a Frontaufklarungstruppen (FAT), ktoré mali vykonávať diverzné operácie, hľadať medzi vojnovými zajatcami spolupracovníkov, získať nepriateľskú výzbroj a výstroj využívať pri vlastných akciách, vytvá-

ky pre prácu spravodajských orgánov po predpokladanej kapitulácii nacistického Nemecka. Na to sa vyčlenili špeciálne spravodajské oddiely Vermessungskommando a Vermessungstruppen, ktorých názvy mali zasietiť ich skutočné zameranie. RSHA zriadil zvláštne tábory pre výcvik budúcich rezidentov, agentov a diverzantov.

V tyle oslobodzovacích armád zakladali agentúru sieť Rückzugsorganisation z rezidentov alebo z malých skupín dopredu vycvičených agentov, ktorí sa mali dať prekročiť postupujúcimi nepriateľskými vojskami a odštartovať diverznú činnosť.

Keď nacistické vojská prikrčili 29. augusta 1944 hranice Slovenska, v ich tyle šli bezpečnostné zložky, ktorých úlohou bolo pacifikovať okupované územie. V praxi to znamenalo rozvíjanie teroru a represálií voči povstalcov a civilnému obyvateľstvu.

Pod vedením dr. Jozefa Witisku vytvorila Einsatzgruppe H SIPO a SD šesť komand s 24 opornými bodmi. Okrem toho zriadili tri špeciálne protipartizánske skupiny: Abwehrgruppe 218 s krycím názvom Edelweiss (plesnivec), jednotkou s krycím názvom Sneženka, ktorú však nasadili, a Stihací zväz Juhovýchod pre Slovensko s krycím názvom Jozef.

V záverečných fázach vojny sa

Partizáni v Kľaku.

Foto: Múzeum SNP

Stihací zväz na Slovensku Jozef

Začal sa formovať v Bratislave 10. septembra 1944, keď sem prišiel dr. Werner Pawlovsky, SS-Oberscharführer Ing. Werner Tutter a s nimi ďalších päť inštruktov z freiburskej Kampfschule, pozostatku po nasadení špeciálneho útvaru Brandenburg na front.

Išlo o špeciálnu jednotku diverzantov nasadzovanú na najťažších úsekoch, napríklad do boja proti juhoslovenským partizánom, s veliteľom SS-Obersturmbannführerom Ottom Skorzenym. Štáb rozdělili na päť oddelení. Z hľadiska Slovenska nás zaujíma SS-Jagdverband Süd-Ost so sídlom vo Viedni, ktorému podliehali aj protipartizánske jednotky na našom území.

sľužníkov nasadzovali ako parašutistov, zúčastnili sa i na obsadení Bratislavy 1. septembra 1944 a pôsobili pri potlačaní SNP v okolí Banskej Bystrice.

Ihneď po príchode freiburských inštruktov do Bratislavy začal sa nábor medzi miestnymi Nemcami. Po dohode s klérofašistami získavali aj príslušníkov Hlinkovej gardy a Hlinkovej mládeže. Formovanie špeciálneho útvaru však nezostalo utajené, a tak sa z konšpiratívnych dôvodov štáb premiestnil do Rarboku (dnes Rohožník) a neskôr do Sekúľ, kde sa mohol výcvik vykonávať nerušené pod záštitou veliteľstva nemeckej ochrannej zóny.

V tom čase k jednotke Jozef patrilo aj 40 Slovákov. Aby sa zabezpečil prísun čerstvých síl osobitne z radov HM, zostal v Bratislave ako spojka feldwebel dr. Reindl, ktorý udržiaval styk so slovenskými úradmi, nemeckým veliteľstvom a organizačne pripravoval rokovanie s Pohotovostnými oddielmi HG.

V Sekuliach sa medzitým sformovali štyri čaty s veliteľmi SS-Untersturmführerom Ferdinandom Sonnbergerom, SS-Oberscharführerom Wernerom Tutterom a feldwebelmi Puritzermom a Hankem.

Budúcej diverznej činnosti sa prispôbil aj výcvik. Hlavnou náplňou bola streľba, bojová taktika, maskovanie, úlohy na postreh a pozorovanie, riadený rozhovor a inštruktaž v zaobchádzaní s trhavinami. Slovenskej časti jednotky sa venoval Tutter.

Terorizovali civilné obyvateľstvo

Koncom októbra sa štáb a dve čaty presťahovali do Trenčianskych Teplíc, odkiaľ podnikali protipartizánske akcie do vzdialenosti 60 až 70 kilometrov. Zajatcov najskôr vypočúvali a po-

tom ich odovzdávali v Trenčíne bezpečnostnej službe SS a NS-DAP – Sicherheitsdienst (SD).

Priprava na diverznú činnosť sa odzrkadľovala aj pri protipartizánskych akciách. Príslušníci jednotky Jozef sa zámerne vyhýbali priamym bojovým stretom, terorizovali civilistov. Dobrá znalosť miestnych pomerov, najmä jej slovenských príslušníkov, a rečové znalosti dôstojníckeho zboru, ktorý sa grupoval hlavne zo sudetských Nemcov, umožňoval prenikanie medzi obyvateľstvom v preobčlenení za partizánov.

Druhá časť útvaru pod vedením Sonnbergera sa vo februári 1945 presunula do Zvolena a zriadila si bunker v blízkosti Pustého hradu. Predpokladali, že sa v týchto priestoroch nechajú „prekročiť“ frontom a budú podľa inštrukcií pokračovať v diverznej činnosti v tyle Sovietskej armády. Tento zámer zmaril útek M. Dlhého a L. Klisenbauera po tom, ako sa stali svedkami vyvráždovania civilistov.

Na rozhraní marca a apríla 1945 postup frontu prinútil jednotku Jozef, aby sa premiestnila do chotáru Nimnice v okrese Považská Bystrica. V krátkom čase nasledoval ústup smerom na Moravu. Jednotka sa tam podieľala najmä na výcviku diverzantov, ktorí sa pripravovali na dlhodobú záškodnícku činnosť v tyle Sovietskej armády a po nacistickej kapitulácii na území Československa.

Dôležité bolo kádrové zabezpečenie pripravovaných akcií. Nie náhodou viedli výcvik bývalí frekventanti freiburskej školy. Ďalšou podmienkou vstupu do jednotky bola znalosť východoeurópskych jazykov. Preto veliteľský zbor tvorili zväčša sudetskí Nemci alebo Nemci žijúci na Slovensku.

Verbovacia medzi karpatskými Nemcami

Ďalšiu časť jednotky tvorili mladí členovia HG, HM a POHG. Týmto smerom sa orientovala aj miera zavčúenia jednotlivých častí útvaru Jozef. Pri doplňovaní jednotky sa pozornosť náborových dôstojníkov sústredila na okolie Handlovej a na Spiš so silným zastúpením nemeckého etnika, no podarilo sa im získať iba dvanásť ľudí.

Pripravy na prechod frontu sa začali už v polovici decembra 1944, keď viacerých poddôstojníkov poverili vytýpaním miest pre prekročenie frontovej línie. Počítalo sa s tým, že to bude niekde v priestore Prešova, kam odišiel spomínaný inžinier Tutter.

Kým však došlo k ukončeniu výcviku, uplynul mesiac a front sa značne posunul. Vedenie jednotky Jozef 31. januára 1945 požiadalo o povolenie vykonať operáciu s krycím názvom Zvláštny podnik Schwein (sviňa). Cieľom bolo, aby sa vybraní príslušníci nechali „prevlniť“ frontom juhovýchodne od Zvolena. Preto sa tam mala zriadiť fingovaná partizánska základňa. Jej príslušníci mali nadviazať spojenie s agentúrnou sieťou a zamerať sa na záškodnícku činnosť v priestore Kremnice, Zvolena a Banskej Bystrice.

Veliteľ „prevlňovacej“ jednotky Sonnberger dostal k dispozícii desať poddôstojníkov SS, šesť dobrovoľníkov cudzej národnosti a okolo 50 dôverníkov, ktorých pripravovali aktívne zapojiť do teroristickej a diverznej činnosti.

Prechody frontu plánovali uskutočniť v regióne, kde operovala 8. nemecká armáda, ktorej velenie informovali o akcii. Tú veľmi dobre aj finančne zabezpečili. Vyslaná jednotka disponovala pol miliónom korún,

ďalej 400-tisíc československých korún a 100-tisíc rubľov. Tu však ich zábery zlyhali. Spod Pustého hradu zbehli dvaja príslušníci, ktorých nenašli napriek pátraniu aj v ich rodných obciach. To donútilo velenie odvolať jednotku Jozef z vytýpaného priestoru.

Nakoniec 17 osôb prekročilo front 8. apríla pri Gajdeli (dnes Kľačno). Skupinu však Sovietsi rozbili už o tri dni. Súd so zadržanými diverzantmi sa konal pred vojenským tribunálom sovietskej 40. armády. Sedemnásteho apríla ich odsúdili na tresty smrti a dlhoročné väzenie.

Čierne ovce v partizánskych oddieloch

Z pôvodných 80 Slovákov, ktorí prišli k útvaru Jozef, Tutter disponoval približne 40 mužmi. Časť z predchádzajúceho počtu totiž časom odvelili k rozličným oddielom POHG a do Sonbergerovej jednotky, iní zostali v Sekuliach, alebo zbehli. Tak Tutter vyslal len osem skupín, tri v Púchove a ostatné až na Morave.

Námety na ich činnosť spracovával Pawlowsky, no konkretizoval ich Tutter. Priestory ich pôsobenia sa vyberali v oblastiach, ktoré im boli dostatočne známe. Pretože išlo o malé skupiny, nemohli podnikáť väčšie akcie. Ich hlavnou úlohou bolo véleniť sa do partizánskych oddielov, alebo sa dostať do svojich domovov a dlhšou nečinnosťou vzbudiť tam dôveru. Potom mali začať diverznú činnosť – ničíť železničné trate a káblové vedenie, vykonávať menšie sabotáže, vyvolávať paniku pri slávnostných podujatiach a podobne.

Každú skupinu vyzbrojili asi

lo so súhlasom nemeckých jednotiek. Predné línie nacistov oboznamovali s názvom a aktuálnymi heslami. Prvé skupiny používali heslo Katze – mačka, ostatné Kateschwanz – mačací chvost. Ďalším poznávacím znamením bol popis veliteľa Tuttera a dohovorené miesto – schránka, kde sa mali zadržovať miesta a časy schôdzok. Napríklad v určenom okne mužského WC prvý člen skupiny urobil krúžok, druhý kruh prečiarok a tretí pripísal čas a miesto schôdzky.

Po odchode z okolia Púchova pripravoval Tutter akcie vo Vizovicách. Prevlňovanie štyroch slovenských skupín na Morave sa dialo pod jeho osobným dohľadom a pod ochranou vojenskej čaty poručíka Michalského. Vysadenie sa uskutočnilo pri Brne.

Vtedy už Pawlowsky chystal diverzné skupiny, ktoré sa začali premiestňovať do priestoru budúceho pôsobenia v Českom pohraničí a tak ho nezaujímalo osud slovenských príslušníkov. Krátko po prekročení frontu ich zväčša zadržali vojaci Červenej armády, niektorí sa sami prihlásili v mieste svojho bydliska. Časť z nich sovietsky vojenský tribunál na Morave odsúdil k trestu odňatia slobody v rozmedzí od 15 do 25 rokov, ktorý si odpýkali v ZSSR. Domov ich repatriovali v rokoch 1953 až 1955.

Koncom apríla sa uzavreli aktivity jednotky Jozef. Aj vysadzovanie diverzných skupín do českého pohraničia sa ukázalo ako iluzórne, jej štáb začal myslieť skôr na vlastnú bezpečnosť než na plnenie stanovených úloh. Ich činnosť sa nepodarilo utajiť. Zostali za nimi masové hroby a od-

Vypálená škola v Ostrom Grúni.

Foto: Múzeum SNP

trištvrté kilogramom trhavín s potrebnými rozbuškami a zápalnými šnúrami, pištoľou, ručnými granátmi, zásobou potravín, slovenskými a sovietskymi peniazmi. Skupiny však nemali na koho nadviazať spojenie, ani rozkaz vrátiť sa v prípade neúspechu. Pawlowsky sa v tomto čase už potreboval zbaviť Slovákov, pretože pripravoval nové akcie na Morave a v Čechách, pri ktorých chcel využiť najmä sudetských Nemcov.

Samotné „prevlňovanie“ sa dia-

Obete fašistických represálií

Žilina

V meste sa nachádzal oporný bod Einsatzkommando 13 na čele s SS-hauptsturmführerom Wernerom Schonemannom. Príslušníci tejto jednotky majú o. i. na svedomí smrť 32 osôb, ktoré zavraždili od začiatku septembra 1944 do konca januára 1945, našli ich v spoločnom hrobe v lesíku Chrast'. Masové vraždy páchali aj v novembri 1944 a 8. januára 1945, keď tu vyhlasiť životy antifasistov, ktorých predtým kruto mučili na gestape v Žiline.

Tvrdošín

Velenie fašistických jednotiek Sonderkommando 7a z oporného bodu v Námestove uskutočňovalo od novembra 1944 teroristické výpravy do okolitých dedín. Esesáci 2. februára 1945 zavraždili v Hôrke nad Tvrdošinom 16 väzňov z námestovskej väznice, vrátane šesťročného chlapčeka.

Ružomberok

V decembri 1944 príslušníci Sonderkommando 7a zavraždili v budove Krajského súdu v Ružomberku 22 väzňov, z toho 14 žien. Dvoch zajatých účastníkov SNP odviesli do obce Hrbolťová, kde ich pod Čebraďom zavraždila. V januári 1945 zlikvidovali fašisti na lokalite Kľačno ďalších 22 ľudí z prepĺnenej väznice. V marci 1945 príslušníci Zvláštneho komanda ZbV 27 zavraždili elektrickým prúdom povstaleckého dôstojníka Pavla Milana.

Likavka

Esakorta Sonderkommando 7a zavraždila 26. januára 1945 v lese Kramarisko na úpätí Behára v katastri obce jedenásť povstaleckých bojovníkov. Z Likavky odviekli esesáci do koncentračného tábora desať občanov.

Liptovská Lúžna

Príslušníci Zvláštneho komanda ZbV 27 z Ružomberka 9. februára 1945 obec obsadili, pričom tu vykonal domové prehliadky, zavraždili deväť občanov a dvoch partizánov, do základov vypálili šesť domov s hospodárskymi staviskami. Z dediny odviekli do 200 mužov.

Liptovská Osada

Koncom októbra 1944 fašisti zajali troch povstaleckých vojakov a dvoch miestnych obyvateľov, ktorých 1. novembra zavraždili v lokalite Ratiská. Príslušníci Zvláštneho komanda ZbV 27 vypálili v marci 1945 15 domov a zastreli troch ľudí.

Lisková

Koncom januára 1945 trestný oddiel Sonderkommando 7a eskortoval 23 väzňov z väznice Krajského súdu v Ružomberku do chotára obce Lisková, kde ich v hore Medzihrádky beštialne zavraždil.

Hronec

Po prechode povstalcov do hôr fašisti sústredovali v miestnej továrni zajatcov, z ktorých sa niekoľkým za pomoci miestnych obyvateľov podarilo ujsť. Represáliám padlo za obeť päť občanov. 28. novembra 1944 pri miestnej zlievárni zavraždili šesťčlennú rodinu Adlerovcov. Vraždu vykonal príslušník Einsatzkommando 14. Do januára 1945 fašisti zavraždili ďalších šesť obyvateľov obce.

Kováčová

Od decembra 1944 sem príslušníci Einsatzkommando 14 privádzali väzňov zo zvolenskej väznice. Zaisťených priviezli do kúpeľného domu, nariadili im vyzliecť sa z vrchných šiat a potom ich zahnali do lesíka Boriny, kde ich zavraždili. Vo vraždení pokračovali v januári a februári 1945. Obeťami sa stali partizáni, vojaci povstaleckej armády, protifašisticky zmýšľajúci občania, príslušníci amerických leteckých síl, aj malé deti. Na vraždách v Kováčovej sa vo veľkej miere zúčastňovali aj príslušníci Hlinkovej gardy zo Zvolena.

Kremnica

Pohotovostný oddiel Einsatzkommando 14 a oddiely POHG vtrhli 6. októbra 1944 do mesta, zatklí desiatky viacerých obyvateľov, ktorých mučili v pivniciach kremnického gestapa. Obete odvádzali na rozličné miesta, časť povraždili vo Zvolene, 182 osôb v Dolnom Turčoku, 261 mŕtvol po oslobodení našli v deviatich masových hroboch priamo v meste a jeho okolí. Začiatkom apríla 1945 fašisti Kremnicu vyrabovali, 109 obytných domov vypálili.

(Medzititulky Bojovník, dokončenie v ďalšom čísle.)

(Podľa dokumentov Múzea SNP)

Stále treba prekričať mlčanie

Vpravo je režisér Juraja Štepka, vedľa neho generálny riaditeľ Múzea SNP, ktorý slávnostné uvedenie filmu zorganizoval. Vľavo je známy herec Michal Kubovčík, ktorý stvárnil Vlada Strmeňa.

Foto: Bojovník

(Dokončenie zo str. 1)

nad fašizmom. Vláda jeho návrh schválila osobitným uznesením a ministerka kultúry Ľubica Laššáková oslovila tvorcov. Mladý režisér Juraj Štepka mal za sebou už dve série krátkych hraných filmov Moje povstanie a v zálohe scenár podľa spomienok Vlada Strmeňa. Vlastne iba pandémie koronavírusu zabránila dokončeniu filmu k 75. výročiu porážky nacizmu. Preto jeho slávnostné uvedenie mohol generálny riaditeľ Múzea SNP Stanislav Mičev zorganizovať až na presnú polovicu decembra.

Hoci, už hneď na začiatku projekt ohrozil nesúhlas samotného povstaleckého vojaka.

som už nezvládol,“ vysvetlil na ospravedlnenie. A všetkým, pochopiteľne, spadol kameň zo srdca. Napokon sa predsa prišiel pozrieť aj na „pláč“.

Potešil ho aj výber aktérov. Michal Kubovčík sa vraj naozaj trochu podobá na jeho mladšie ja. A populárneho komika zasa potešila zmena hereckej polohy. „Keď ma Juraj oslovil, ani na chvíľu som neváhal. Dávno ma fascinuje odvaha protifašistických bojovníkov, najmä tých, v tyle nepriateľa. Detailne napríklad poznám príbeh vojakov, ktorí sa zúčastnili na atentáte na Heydricha, osobne som si bol pozrieť tie miesta, obdivujem ich statočnosť do poslednej chvíle, kedy už im bolo jas-

na, hltajú každé jeho spomienkové slovo. Juraj Štepka zdôrazňuje, že povstalecké príbehy Vlada Strmeňa by vydali aj na napínavý a pútavý trojnásobok terajších necelých 30 minút. Nuž, možno sa aj dnešné vedenie rezortu kultúry nechá inšpirovať dobrým nápadom. Šéf Múzea SNP, ktoré aktívne spolupracovalo na tvorbe Mlčania a je jeho koproducentom, už má dostatok skúseností a dokonca aj návrh. Dobrým námetom na dramatický a pôsobivý film je podľa neho osud povstaleckých generálov.

Všetci sa zhodujú, že do toho treba ísť a v tejto práci pokračovať. „Od začiatku som pochopil, že práve tento koncept má šancu u mladých ľudí,“ vysvetľuje tvorca sérií Moje povstanie. „Pútavý filmový príbeh v podaní známych osobností, ktoré sú medzi mladými populárne. Jasné, že v krátkej scéne mohol speváčku zahrať hocikto, ale Emma Drobná priťahne k filmu aj takých, ktorým by inak ani na um nezišlo si ho pozrieť.“ A je skvelé počuť, že nikoho nemusel Juraj Štepka presviedčať. Scenár a hlavne samotný príbeh bol dostatočným lákadlom.

„Vždy pri tejto téme uvažujem, ako zareagovať na tých mladých, ktorí bohorovne povedia, že to nie je pravda, že bolo dobre a holokaust nebol,“ zamýšľa sa Štefan Rychtárech, ktorí vo filme zobrazuje sovietskeho veliteľa Vlada Strmeňa. „Že im odkazujem, že mali byť so mnou, videli by to na vlastné oči,“ reaguje povstalec. Nuž, hej, lenže neboli... Možno na nich treba ísť emóciami, nie racionálnymi argumentmi, možno im treba ukazovať takéto filmy

a tie srdcervúca scény v nich, možno... Veru, aj pre nás, v Bojovníku a vôbec v SZPB, to je ťažký oriešok.

Fascinujúce už tri generácie

Apropos, Bojovník. Vlada Strmeň nás chválil celý večer. Ministri obrany Jaroslavovi Nad'ovi, exministerke a poslankyni z Hlasu Ľubici Laššákovej, režisérovi Jurajovi Štepkovi a i všetkým hercom zdôrazňoval, akú dôležitú úlohu Bojovník zohráva práve pri výchove a vzdelávaní detí a mládeže. Každý zaujímavý napísaný historický článok je podľa neho dôležitý vzdelávací materiál, preto Bojovníka nikdy po pre-

čítaní nevyhodí, ale všetky výťažky nosí na besedy do škôl. „Treba neustále vymýšľať, ako dostať Bojovníka s pútavým historickým rozprávaním o vojne, odboji a najmä SNP k učiteľom,“ prízvukuje odbojár s bohatými skúsenosťami zo stretnutí so žiakmi a studentmi.

„Niekedy rozmýšľam, kde sa v tých ľuďoch vzala tá neuveriteľná odvaha, tá vnútorná sila, ktorá ich hnala do boja,“ pridáva sa Michal Kubovčík. „A nemyslím len so zbraňou v ruke. Veď si len predstavte, aký strach musel prekonať každý, kto skrýval zbrane, padáky po parašutistoch, protifašistické letáky, alebo dokonca ilegálnych aktivistov či prenasledovaných.“ Veď každému bolo jasné, že riskuje nielen vlastný krk, ale v prípade odhalenia životy všetkých najbližších. „Asi to súviselo s ťažkými podmienkami, v ktorých žili,“ zamýšľa sa populárny herec. „Preto sa to nám a dnes zdá priam neuveriteľné.“

A pridáva sa ďalší z protagonistov. A reaguje ďalší z filmového štábu. Názor strieda názor, slovo jedného dopĺňa slovo druhého. Nikto nezostáva ticho, lebo každý až do morku kostí precituje tú silnú atmosféru, ktorú film vyvoláva. V každom bujneju emócie, až z hĺbky srdca a myslí vyvierajú pocity a myšlienky a všetci cítia, ba všetci si uvedomujú, že iba takto – nemlčaním – možno naplniť poslanstvo tohto filmu, venovaného tým, ktorí pred vyše 70 rokmi nezostali ticho.

Film Mlčanie premiérovu uvedie RTVS na Jednotke v Deň víťazstva nad fašizmom, 8. mája 2021 večer.

Minister obrany Jaroslav Nad' povyšil hrdinu SNP do hodnosti nadporučík.

Foto: Bojovník

„Najskôr sme mu poslali scenár a keď sme išli za ním, upozornili nás, že Vladovi sa ten nápad nepáči,“ spomína režisér. Najskôr im povedal, že je to pekne napísané, je to pútavé i pravdivé. Ale z nakrúcania nič nebude. S tým už súhlasit' nemôže. „Chlapci moji, je tam veľa lezenia po horách a nohy mi neslúžia. Mrzí ma to, ale toto by

že žíví nevyviaznu,“ rozpráva protagonista Vlada Strmeňa vo filme.

Chceme oslovovať mladých

Príjemné je sledovať zanietene každého z tvorcov Mlčania. Od vojny ich delia dve generácie, ale vidieť, že pre nikoho to nebola len práca. Nespustia oči z rozprávajúceho Vlada Strme-

Lubica Laššáková stála ako ministerka kultúry pri zrode nápadu finančne podporiť nakrútenie filmu. Ako Bystričanka a novinárka sa s Vladom Strmeňom pozná už roky.

Foto: Bojovník

Na Mirka Nešpora nezabúdame

Martin Krno

Napriek epidémii sme sa nevzdali dlhoročnej tradície – položiť kvety k hrobu Mirka Nešpora. Hoci sa pripomienka jeho zavraždenia slovenskými gardistami uskutočnila na cintoríne v Slávičom údolí v Bratislave v komornejšej forme, nechýbal predseda SZPB Pavol Sečkář či tajomník ústrednej rady Viliam Longauer. Vzďali sme tak úctu tomtu hrdinovi SNP, ale aj ďalším účastníkom protifašistického hnutia, ktorí v ňom obeťovali svoje mladé životy.

Vo vstupnej hale Strojníckej fakulty SVŠT (teraz STU) na dnešnom Námestí Slobody v roku 1964 odhalili pamätnú tabuľu od sochára Ladislava Snopeka s menami dvoch profesorov a 19 poslucháčov, ktorí počas druhej svetovej vojny tragicky zahynuli a posmrtné im udelili titul inžinier. Medzi nimi je i Mirko Nešpor (28. 9.

1924–17. 12. 1944), ale mená viacerých hrdinov tam chýbajú.

Kedysi zväzáci kladli k jeho hrobu vence 17. novembra – na Medzinárodný deň študentstva, aby si uctili obeť krvavých represíi nacistov proti študentom (aj Slovákom) v protektoráte Böhmen und Mähren. Aj Nešporov tragický osud lámal mýty o privilegovanom posta-

vení vysokoškolákov za vojnového slovenského štátu. Nemuseli síce na front, ale nedali sa ľudákmi skorumpovať. Mnohí sa zapojili do odboja, koncom augusta, keď im končili letné prázdniny, odchádzali do Banskej Bystrice alebo k najbližším partizánskym jednotkám.

Mirko sa počas prázdninovej praxe na stavbe Oravskej prie-

hrady podieľal na zakladaní revolučných národných výborov, odvážne agitoval medzi vojakmi, aby sa pripojili k ozbrojenému odboju, a po obsadení Oravy robil spojku medzi ústredím SNP a tamojším protifašistickým hnutím. Zúčastnil sa aj na bojoch so zbraňou v ruke a pritom prispieval správami do Pravdy.

Po prechode povstalcov do hôr vážne ochorel a na odporúčanie velenia jednotky sa vrátil domov na Záhorie. Tam ho však ktosi udal a na železničnej stanici v Skalici ho 13. decembra 1944 zatkli gardisti. Previezli ho do Bratislavy na II. spravodajské oddelenie Hlavného veliteľstva HG na Vlčkovej ulici. Tam po mučení 17. decembra v pivničnej miestnosti zomrel. Oficiálnu verziu – samovražda obesením – spochybnil lekár Herman Krsek, ktorý po pitve skonštatoval, že väzeň mal ruky spútané reťazou a rozsiahle zranenia zo surového týrania. „Roduverní Slováci“ ani nepotrebo-

vali Gestapo, vystačili si sami.

Inžinierovi in memoriam 13. novembra 1948 za účasti poverenika školstva a osvetly Ladislava Novomeského odhalili pamätnú tabuľu na študentskom domove Lanfrancovi, kde bol počas štúdií ubytovaný, a na druhý deň slávnostne premenovali Svoradov internát na ŠD M. Nešpora, ktorý si tento názov zachoval do roku 1999. Stratil aj svoju ulicu, ktorú opäť nazvali Svoradova, ale inú po ňom nepomenovali. Čím si to náš hrdina „vyslúžil“?

V roku 1950 vo vstupných priestoroch študentského domova umiestnili bustu mladého partizána od akademického sochára Alexandra Trizuljaka. Dnes sa nachádza v zasadacej miestnosti dekanátu Stavebnej fakulty STU. Mirkovou túžbou bolo stať sa inžinierom a budovať továrne, obytné domy a mosty, ktoré by ľudí spájali. Premenovaním ulíc a námestí venovaných hrdinom protifašistického boja pod rúskom návratov k pôvodným názvom, sa takéto mosty do minulosti búrajú. A možno aj tie do budúcnosti.

Vianočná dohoda odštartovala prípravu Povstania

Katarína Frišová, ObIV SZPB Bratislava

V centre hlavného mesta sa tradične v predvečer vianočných sviatkov zišli členovia nášho zväzu a Klubu Nového slova. Samozrejme, tohto roku s určitými obmedzeniami. Prítomní boli aj predseda SZPB Pavol Sečkář, tajomník ústrednej rady Viliam Longauer.

Pomník od majstra Jána Kulicha, odhalený 23. decembra 1983 na priečelí bývalého Domu magnezitového priemyslu, pripomína historickú udalosť – prijatie Vianočnej dohody z konca roka 1943.

Predseda oblastného výboru SZPB v Bratislave Martin Krno v úvodnom príhovore vyzdvihol význam tohto dokumentu, ktorý sa stal základom príprav protifašistického Povsta-

mus či kolaborácia s nacistickým Nemeckom pravými menami, nezahmlieva a nerelativizuje ich ako viacerí súčasní politici. A vidí aj konkrétne riešenie – odstránenie ľudáckeho režimu a obnovenie demokratickej Československej republiky, avšak budovanej na základe rovnoprávneho postavenia slovenského a českého národa.

Vedecký pracovník Ústavu politických vied SAV Miro-

venskej republiky, ktorá sa nechala vtiahnuť do mocenskej sféry hitlerovského Nemecka a podieľala sa na agresii proti ostatným slovanským národom. Chybou tvorcov dohody bolo, že od začiatku nezapojili do príprav Povstania aj ostatné zložky odboja, osobitne ilegálnu skupinu Flóra a ľudí okolo Vavra Šrobára. Neskôr však oslovili aj sociálnych demokratov, bývalých členov agrárnej strany, viacerých významných národohospodárov a pochopiteľne aj demokraticky zmýšľajúcich dôstojníkov slovenskej armády.

Myšlienka obnovenia spoločného štátu Čechov a Slovákov, zdôraznil rečník, mala najmä po opakovaných vojenských porážkach nacistických agresorov čoraz širšie zázemie medzi antifasistami i širokými vrstvami obyvateľstva. Komunisti, ktorí boli najaktívnejšou a najperzekvovanejšou zložkou protifašistkej rezistencie, sa jednoznačne orientovali na Sovietsky zväz a s oslobodzujúcou úlohou Červenej armády spájali nádeje na realizáciu svojich programových cieľov. Nekomunistickí odbojoví činitelia kalkulovali aj s tým, že na územie Slovenska prídu i vojská západných spojencov. Napokon sa však stretli, ak neboli predtým zaistení ÚŠB, v povstaleckej Banskej Bystrici. Doktor Pekník tiež prečítal viaceré state Vianočnej dohody, ktoré dosiaľ nestratili svoju aktuálnosť.

Obnovená pamätná tabuľa v Trebišove

Mgr. Alexander Gergely, SZPB Trebišov

Medzi dominanty mesta Trebišov môžeme s určitou istotou zaradiť budovu starého kultúrneho a spoločenského strediska, takzvanú „starú KaSS-ku“, ako ju Trebišovčania nazývajú. Avšak málokto si všimne, že na rohu námestia Štefana Boleslava Romana a ulice M. R. Štefánika je na budove nenápadná čierna pamätná tabuľa, venovaná padlým Trebišovčanom v boji za oslobodenie mesta Trebišov a vlasti, v rokoch 1944-45.

V decembri minulého roka bola táto dominanta mesta odovzdaná do užívania po rekonštrukcii a teda v novom šate. Budovu krásili nielen zrekonštruovaná freska, nová zateplená fasáda, ale aj vynovená a osvetlená pamätná tabuľa. Tá bola pôvodne v roku 1947 inštalovaná na neďalekej starej budove banky, neskôr bola preložená na pôvodné miesto, kde je až dodnes. Tabuľa je od 23. februára 1963 národnou kultúrnou pamiatkou. A za to, že sa pri obnove budovy nezabudlo na túto pamätnú tabuľu, patrí poďakovanie najmä členom Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov v Trebišove,

primátorovi mesta PhDr. Marekovi Čižmárovi a poslancovi mestského zastupiteľstva Ladislavovi Ivanovi.

V mene Trebišovčanov všetkým zainteresovaným srdečne ďakujeme.

nia. Dohoda uzavretá zástupcami ilegálnej komunističkej strany a tzv. občianskeho odboja stručne, ale výstižne charakterizuje vtedajšiu spoločenskú situáciu na Slovensku. Pomenúva také negatívne javy ako fašiz-

slav Pekník pripomenul okolnosti prijatia Vianočnej dohody v byte na Gajovej ulici 11, kde prebiehali rokovania predstaviteľov, ktorí sa nikdy nezmierili s ideológiou a konkrétnymi politickými krokmi vojnovnej Slo-

E. Richterová

Petr Švanda, vojenský historik

Dva dni pred koncom roka sme sa navždy rozlúčili s členkou a funkcionárkou SZPB Evou Richterovou. Skončila sa pozemská púť vzácnej a čino-rodej ženy, dlhoročnej šéfredaktorky vzárodného dvojtyždenníka Bojovník.

Narodila sa 31. januára 1934 v Bratislave. Bola jediným dieťaťom básnika, prekladateľa, evanjelického kňaza a učiteľa, výrazného predstaviteľa neosymbolizmu v slovenskej poézii, Emila Boleslava Lukáča a jeho manželky Antónie, pochádzajúcej z Uherského Hradišťa. Milovala otcovu rodnú Hodrušu, starobylú banícku dedinku medzi úbočiami Štiavnických vrchov, kam chodievala na

Dotítko šľachetné srdiečko

prázdniny k starej mame Hermíne, ktorá čulo korešpondovala s Teréziou Vansovou, Elenou Maróthy-Šoltésovou, Boženou Slančíkovou Timravou aj s ďalšími udržiavateľkami slovenského národného povedomia.

Pred druhou svetovou vojnou sa v bratislavskom byte Lukáčovcov stretávali významné osobnosti slovenského kultúrneho a politického života – Vladimír Clementis, Rudolf Dilong, Fraňo Kráľ, Ján Rob Poníčan či Gejza Vámoš. Mnohým Eva sedávala na kolenách. A pozorne počúvala.

Nezabudnuteľnými sa stali stretnutia v hrejivej atmosfére domu Jozefa Gregora Tajovského a jeho výnimočnej manželky, spisovateľky Hany Gregorovej (Evinej krstnej mamy). Ako mi Eva veľakrát spomínala, v „literárnom salóne“ Tajovských sa nehľadalo na viero- vyznanie, ani na ideológiu, debaty sa viedli v čisto akademickom duchu vzájomnej tolerance. Komunista družne popíjal víno so zaprisahaným demokratom, rehoľník bez predsudkov debatoval s pravoverným židom... Tieto stretnutia ovplyvnili aj Evin budúci život, lásku k rodnej reči a literatúre.

Povstanie prežila s mamou v Hodruši. Do Bratislavy sa vrá-

tili po oslobodení. Po ukončení vysokej školy pôsobila v 50. rokoch ako prekladateľka z anglického a francúzskeho jazyka v nakladateľstvách Tatran a Slovenský spisovateľ, v 60. rokoch ako novinárka v denníkoch Roľnícke noviny, Ľud a v týždenníku Televízia (dnes Eurotelevízia).

Medzi jej rodinných priateľov patrili aj akademický maliar Janko Alexy s manželkou, taktiež výtvarníčkou Šarikou. Napriek dvom manželstvám vlastné deti nemala. Lásku a pozornosť venovala domácim a osirelým zvieratkám. Na začiatku 70. rokov sa stala zástupkyňou šéfredaktora Bojovníka. Tu strávila 25 rokov. Medzičasom pôsobila v Roľníckych novinách a týždenníku Televízia.

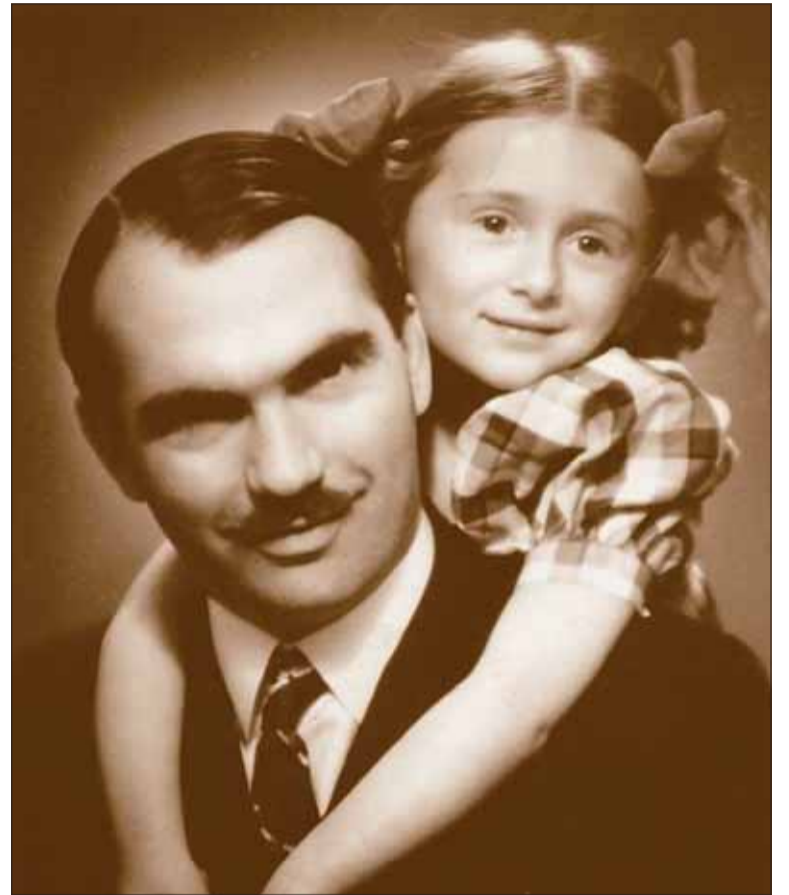
Svojou prácou sa neodmysliteľne zapísala do tvorby vzárodného periodika. Jej články a úvodníky na aktuálne témy mali vysokú profesionálnu úroveň. Spolupracovníci i radoví členovia zväzu si ju veľmi vážili. Po odchode z postu šéfredaktorky v roku 2010 sa publikačnej činnosti venovala už len sporadicky. Vykonávala funkciu tajomníčky ZO SZPB.

Eviným hobby zostala klasická literatúra z otcovej rozsiahlej knižnice a filmy a seriály s historickou a prírodopisnou tema-

tikou. Žiaľ, zdravie sa postupne zhoršovalo. Odmietala byť v nemocnici, akékoľvek zasahovanie do stereotypu svojho života. Jej šľachetné srdiečko dotítko 19. decembra 2020 v bratislavskej nemocnici na Mickiewiczovej ulici.

Milá Evinka, ďakujem ti za pomoc pri mojej publikačnej činnosti, za vecné pripomienky a jazykovú korektúru článkov. Ďakujem za všetko pozitívne, čo si priniesla ľuďom, ktorí ťa mali úprimne radi. Spomienka na teba zostane navždy uložená v našich myšliach i srdciach.

Česť tvojej svetlej pamiatke!

Básnik E. B. Lukáč s dcérkou Evou.

JUBILANTI ZO SZPB SA DOŽÍVAJÚ

- **Banská Bystrica – Radvaň:** Monika Plešková a PaedDr. Anna Jedličková 70 a Janka Víroková 50 rokov.
- **Banská Bystrica – Stred:** doc. Dr. Július Lomenčík 60 rokov.
- **Banská Bystrica, Tr. SNP:** Mária Chudá 83 rokov.
- **Bernolákovo:** Peter Miklošik 70 rokov.
- **Bojnice:** Eva Lukačová 87 rokov.
- **Bratislava 7:** Želislava Mitevová 93, Viera Miznerová 85, Tomáš Korček 45 a Vladimír Mikuš 35 rokov.
- **Bratislava 12:** Štefan Kozáček 101, Ing. Vladimír Oravec CSc. 75 a Ing. Ján Hlavenka 65 rokov.
- **Bratislava, Jána Bulíka:** Milan Jamrich 89 a RSDr. Vladimír Mikunda 65 rokov.
- **Cinobaňa:** Anna Chamulová 75 rokov.
- **Čičmany:** Anna Uričová 60 rokov.
- **Čirč:** Tatiana Labašová 60 a Lubomír Šulkovský 55 rokov.
- **Dolný Kubín:** Ľudovít Kudlík 92 a RSDr. Ján Sporka 75 rokov.
- **Harmanec:** Jozef Kupčok 86 rokov.
- **Horná Mičiná:** Ing. Vlasta Ondrušová 60 rokov.
- **Hrnčiarске Zaluzžany:** Hans

- Sayfert 80, Helena Magicová 70 a Martin Málik 40 rokov.
- **Jakubany:** Katarína Štucková 70 rokov.
- **Jarabina:** Júlia Hlinková 83 rokov.
- **Kokava n/Rim.:** Ondrej Ňuňuk 88, Zuzana Svitekova 84 a Božena Borošová 83 rokov.
- **Kordíky:** Anna Murgašová 65 rokov.
- **Kysta:** Ľuboš Gašpár 40 rokov.
- **Lehota pod Vtáčnikom:** Jozefína Tonhajzerová 80 rokov.
- **Liptovská Teplička:** Mgr. Slavomír Kopáč 50 rokov.
- **Liptovský Mikuláš:** Ing. Pavel Chrapčíak 95 a Tatiana Bartková 70 rokov.
- **Lučatin:** Ján Kubiš 70 rokov.
- **Lučenec I.:** Oľga Pisárová 93 rokov.
- **Lučenec II.:** Oľga Lauková 82 rokov.
- **Lučenec III.:** Emília Ličková 89 rokov.
- **Martin, plk. Márie Pelcovej:** Ľudmila Glejteková 80, kpt. Jaroslav Šinko 60 a Ing. Peter Matis 35 rokov.
- **Medzibrod:** Magdaléna Sanitrová 92 rokov.
- **Medzilaborce:** Jozef Vasilišin 40 rokov.
- **Myjava:** Ján Martiš 87 a Želmíra Kostolianská 65 rokov.

- **Nová Baňa:** Anna Šurková 84 rokov.
- **Nové Mesto nad Váhom, gen. Institorisa:** Mária Janegová 93, Vladimír Ješko 85, Anna Dekanová, Jozef Kabát a Ivan Michalčík 81, Rudolf Michalík a Tibor Galbavý 75 a Danuša Michalovská 70 rokov.
- **Ostrý Grúň:** Ida Nováková 60 rokov.
- **Parchovany:** Anna Ivanocová 88 rokov.
- **Rajec:** Jozef Staš 70 rokov.
- **Rimavská Sobota 2:** Katarína Číkošová 80 a Zuzana Tokárová 65 rokov.
- **Selce:** Mária Škarová 65 rokov.
- **Skalité:** Margita Legerská 60 rokov.
- **Stará Ľubovňa:** Štefan Pokrivčák 84 a Vasil' Sumilas 70 rokov.
- **Streda nad Bodrogom:** Ing. Rastislav Smaržik 70 rokov.
- **Sučany:** Anna Jamrišková 91, Darina Laučeková a Jolana Goňová 80 a Anna Malková 70 rokov.
- **Šambron:** Anna Miková 75 rokov.
- **Tlmače:** Július Žúbor 70 rokov.
- **Topoľčany 2:** Gabriela Maťová 60 rokov.
- **Trebišov časť Milhostov:** Mária Kuchtová 60 rokov.

- **Trenčín 1:** Klára Kopecká 92, Anežka Samáková 89, Štefánia Adamusová 86 a Mária Matejková 75 rokov.
- **Turany:** Darina Janotová 82, Anna Gavurová 70, Jarmila Móricaová 65 a Michal Elsner 35 rokov.
- **Utekáč:** Anna Becániová 85, Monika Krahulcová 75 a Magdaléna Mlyneková 65 rokov.
- **Vysoká nad Kysucou:** Ján Grušpíer 60 rokov.

- **Závadka nad Hronom:** Marta Beňová 70 a Ján Oravec 65 rokov.
- **Žiar nad Hronom:** Valéria Kriváková 90 a Eva Schvarczová 83 rokov.
- **Žilina 1:** František Rybár 80 rokov.
- **Žilina 2 – mesto:** František Marek 101 rokov.

Jubilantom srdečne blahozeláme.

Navždy sme sa rozlúčili

- **Banská Bystrica – Fončorda, gen. I. Gibalu:** s 91-ročnou Zitou Janotkovou.
- **Belá – Dulice:** so 70-ročným Dušanom Ďurikom.
- **Brezno č. 1:** so 79-ročnou Elenou Klimentovou.
- **Nitra – Horné mesto:** so 71-ročnou Katarínou Schvartzovou a 73-ročným Petrom Schvartzom.
- **Nová Baňa:** s 85-ročným Ing. Jánom Ivaničom, 83-ročným Antonom Bratkom a 79-ročnou Soňou Chajmovou.
- **Partizánske:** so 70-ročným Ing. Františkom Kráhenbielom.
- **Rajec:** so 67-ročným Jozefom Slazinikom.

- **Rimavská Sobota 2:** so 68-ročným Zdenkom Balciarom.
- **Selce:** so 79-ročným Danielom Majerom.
- **Sučany:** s 80-ročnou Annou Tomicovou a 87-ročnou Žofiou Margentínovou.
- **Topoľčianky:** so 71-ročným Michalom Turčanom.
- **Turany:** s 80-ročnou Emíliou Korčekovou.
- **Utekáč:** so 63-ročným Miroslavom Červenkom.
- **Zlaté Moravce:** so 74-ročným Rudolfom Partlom a 70-ročným Pavlom Bahúlom.

Česť ich nehyňúcej pamiatke!

SR neratifikuje odzbrojovaciu zmluvu

Sofia Prétorová

Zmluva o zákaze nukleárných zbraní (TPNW) je súbor opatrení proti akýmkoľvek činnostiam v oblasti jadrových zbraní. Štáty, ktoré zmluvu podpíšu, nebudú môcť vyvíjať, kupovať či vlastniť jadrové zbrane, rozmiestňovať ich na svojom území či pomáhať iným štátom v činnosti spojenej s jadrovými zbraňami. Sú tiež povinné pomáhať tým, ktorí boli priamo ovplyvnení použitím či testovaním jadrových zbraní a podieľať sa na náprave životného prostredia, kontaminovaného jadrovými zbraňami.

Na konferencii OSN 7. júla 2017 za zmluvu hlasovalo 122 štátov a 24. októbra 2020 podpísal zmluvu 50. štát, vďaka čomu vstúpi do platnos-

ti 22. januára 2021. Neratifikoval ju však žiaden zo štátov, ktoré jadrové zbrane vlastnia, čím sa stáva fakticky zbytočnou. Zmluvu nepodpísal žiaden

z členov NATO, ani Slovensko, pričom Holandsko dokonca hlasovalo proti. Je nepravdepodobné, že by sa Slovensko k zmluve pripojilo v budúcnosti, ak bude NATO stále proti.

V diskusii portálu Euractiv sa Rastislav Križan z rezortu diplomacie vyjadril, že sa budeme naďalej zasadzovať za kompletne globálne odzbrojenie: „To sa však dá dosiahnuť len krok za krokom.“ Tomáš A. Nagy z ministerstva obrany súhlasí, že cesta k nenukleárnemu svetu je dlhá a zdôrazňuje podporu Zmluve o ne-

šírení jadrových zbraní (NPT). Od roku 1970 ju podpísalo 191 krajín, z nich 5 vlastní jadrové zbrane.

Doktorka Tytti Erästö zo Štokholmského medzinárodného inštitútu pre výskum mieru, opisuje odlišnosť týchto zmlúv: „Zatiaľ čo TPNW sa usiluje, aby boli nukleárne zbrane ilegálne pre všetky štáty, NPT na ne poskytnú monopol piatim krajinám, ktorých počet sa po roku 1968 rozšíril.“ Zmluva zdôrazňuje, že časom by mali byť aj tieto krajiny odzbrojené. Ďalej Erästö hovorí, že hoci sú zmluvy právne kompatibilné, niektorí varujú, že štáty bez nukleárných zbraní môžu ratifikovať TPNW a zároveň odstúpiť od NPT. „V zásade je spor o TPNW založený na politických nezhodách, ako ďalej pokračovať v jadrovom odzbrojovaní,“ uzatvára.

NATO 15. decembra 2020 vydala stanovisko, v ktorom tvrdí, že chce pokračovať v posilňovaní kontroly zbraní a odzbrojovania, no zároveň s TPNW nesúhlasí, lebo je v rozpore so súčasnými zákonmi proti šíreniu jadrových zbraní. Vyjadruje podporu NPT, ktorú považuje za „jedinu dôveryhodnú cestu k jadrovému odzbrojeniu“. TPNW je pre NATO zbytočná, keďže ju nepodpísal žiaden štát vlastníaci takýto druh zbraní. A vyhlasuje, že pokiaľ budú

existovať jadrové zbrane, bude jadrovou alianciou.

Budúci rok sa v sídle OSN v New Yorku uskutoční Konferencia o revízii NPT, ktorá mala byť pôvodne v apríli a máji 2020. Náš rezort diplomacie vyhlásil, že SR na nej preukáže svoj postoj: „Slovenská republika pri príležitosti 50. výročia nadobudnutia platnosti Zmluvy o nešírení jadrových zbraní potvrdzuje svoju neochvejnú a jednoznačnú podporu pre NPT.“ Podľa očakávaní sa na konferencii ukáže, kam sa bude uberať stratégia zúčastnených krajín za celosvetové odzbrojenie.

Riaditeľ výskumu v programe zahraničnej politiky Brookings Institution Michael O'Hanlon považuje NPT za úspešnú, hoci sa na svete stále nachádza vyše 10 000 nukleárných hlavíc (z ktorých vyše 90 % vlastní USA a Rusko). Podľa Stevena Pifera z iniciatívy zameranej na kontrolu a nešírenie zbraní Brookings Institution vďaka NPT dramaticky klesla veľkosť jadrového arzenálu USA i Ruska. Zároveň však dodáva: „Medzinárodné prostredie sa zhoršilo, plán týkajúci sa iránskeho nukleárneho programu je v hlbokých problémoch a nedošlo k žiadnemu pokroku v presvedčaní Severnej Kórey, aby sa vzdala či aspoň obmedzila svoj nukleárny arzenál.“

Komu patrí Assange?

Maroš Čupka

Julian Assange zverejnil v roku 2010 tajné video útoku americkej armády z roku 2007 v Bagdade, pri ktorom zahynuli desiatky civilistov a dvaja novinári agentúry Reuters. Neskôr aj tajné správy a hlásenia americkej armády z rokov 2004–2009, ktoré odhalovali jej vojnové zločiny a porušovania ľudských práv. Stal sa tak „verejným nepriateľom“ pre mnohých politikov a hrdinom pre obhajcov pravdy, humanizmu a demokracie.

Keď Assangea prenasledoval Interpol a tajné služby, uchýlil sa na ekvádorské veľvyslanectvo v Londýne. Po sporoch s ekvádorskými orgánmi mu 11. 4. 2019 azyl zrušili. Zatkla ho britská polícia a USA požiadali o jeho vydanie, lebo naň vzniesli 18 obvinení, s možným trestom až 175 rokov väzby.

Ústredný súd Anglicka a Walesu pred deviatimi dňami vydanie zamietol s odôvodnením, že Assange má podlomené duševné zdravie a mohol by sa pokúsiť o samovraždu. Obhajoba navyše upozorňovala, že Assanga by v USA čakal nespravodlivý, politicky motivovaný proces. Vláda USA avizovala, že sa proti rozsudku odvolá a urobí všetko, aby sa dostal pred americký súd, pričom odmieta vyjadrenia o nespravodlivom procese. Viacerí americkí poli-

tici však Assangea označili za vlastizradcu a má byť tak aj súdený – na doživotie alebo trest smrti.

Assange sa pokúsil dostať na slobodu na kauciu, ale súd to pred týždňom zamietol, lebo patrí k rizikovej kategórii zadržaných. Viaceré štáty situáciu sledujú a Mexiko mu ponúklo azyl.

Stojí za ním aj OSN, ktorej špeciálny spravodajca

N. Melzer v správe z 1. novembra 2019 uvádza, že na Assangeovi je možné badať „všetky príznaky typické pre dlhodobé vystavenie psychickému mučeniu“ (v britskej väzbe). A doplnia, že „zatiaľ čo vláda USA stíha pána Assangea za zverejnenie informácií o závažných porušeníach ľudských práv, vrátane mučenia a vraždenia, zodpovední za tieto zločiny sú naďalej beztrestní.“ Melzer vyjadril aj svoj osobný pohľad, podľa ktorého „nikdy nešlo o vinu alebo nevinu pána Assangea, ale aby bol prinútený zaplatiť cenu za odhalovanie závažných pochybení vlády, vrátane údajných vojnových zločinov a korupcie.“

Assange nepatrí ani Američanom, ani Britom, mal by konečne získať slobodu. Lebo je symbolom pre všetkých, ktorí odhaľujú pravdu.

Vzťahy veľmocí – test mieru

Braňo Ondruš

Od konca januára budeme s napätím sledovať postoj nového amerického prezidenta k Rusku a naopak. Joe Biden totiž avizoval prítvrdenie v niektorých protiruských opatreniach, ale zároveň návrat k jadrovej dohode s Iránom. Vladimír Putin zasa vyhlásil, že si nemyslí, že „to bude pre nás ťažšie. Bude to ako obvykle.“ Lenže hovorca jeho ministra zahraničia Sergej Riabkov „rozhodne neočakáva nič dobré“.

Žiadna krajina nie je zvyčajne dost' malá a dost' ďaleko, aby jej nehrozil skazonosný záujem veľmocí. A žiadna veľmoc nie je dost' demokratická a slobodomilná, aby nevyužila príležitosť podkúriť tej druhej. Súperenie mocností sa nedeje len v oblasti ekonomiky, vedy či kultúry. Osobitne v biznise nájdu k sebe cestu aj zarytí nepriatelia. V kapitalizme ide o peniaze až v prvom rade.

Preto si veľmoci radi pravidelne merajú sily vo vojnách, ktorým sa vraví „zástupné“. Neútočia na seba navzájom, aspoň nie priamo. Pri dnešnom arzenáli (najmä) jadrových zbraní by ich priamy konflikt s najväčšou pravdepodobnosťou viedol k zániku Zeme. Alebo aspoň ľudstva. Preto do vojen huckajú svojich spojencov. Scenár je v posledných desaťročiach takmer rovnaký: Američania prídu zvrhnúť diktátora (domnelého či skutočného), ale s plánom nastolenia mieru a demokracie sa veľmi nezaťažujú. Rusi mu prídu na pomoc, alebo sa spoja s niektorým jeho následníkom (nikdy nie je jeden).

Jedni i druhí podporujú svojich. Takmer výlučne vojensky, lebo v zástupných vojnách si veľmoci merajú sily, o skutočnú slobodu či dokonca mierový rozvoj krajiny, ktorá sa stala bojiskom nikomu nejde. OSN, v rozhodujúcom orgáne ktorej obe krajiny sedia, dokáže v najlepšom prípade poskytovať humanitárnu pomoc, tisícim mŕtvych a nekonečným materiálnym škodám zabrániť nevie. Vidíme to v Sýrii, v Líbyi, kade tade po svete.

Hoci to dobre nevyzerá, dúfajme v čo najlepšie vzťahy novej americkej a starej ruskej administratívy. Držme palce, aby si Biden k Putinovi našiel lepší pomer. Národom USA a Ruska vojna nehrozí. Ale zlepšenie ich vzájomných vzťahov by zlepšilo vyhliadky na mier inde vo svete. Tam, kde aj v týchto chvíľach rinčia zbrane a zomierajú nevinné obeť veľmocenských ambícií.

Kto poverám neverí

Lenka Želonková

Viera sprevádza ľudí celé tisícročia. Dáva nádej aj akýsi pocit istoty, bezpečia. Spája aj rozdeľuje. Viera je osobná, u každého z nás má svoju subjektívnu podobu, a hoci nemusí byť tým druhým uznávaná, je aspoň ticho rešpektovaná. A potom sú tu povery. Kým niektorí sa nehanbia nad nimi schuti zasmiať, iní nimi podopierajú svoju vieru. Odkiaľ však vlastne pochádzajú?

Jedna z najznámejších povier hovorí, že čierna mačka prináša nešťastie, smútok, smrť. Strach z čiernych mačiek pochádza zo stredoveku, keď boli zvieratá temnej farby spájané so smrťou. V tomto období boli čierne mačky spájané s čarodejnicami a čiernou mágiou. V 16. storočí v Taliansku visela smrť nad chorým, ktorému si na posteľ ľahla čierna mačka.

Čierna mačka cez cestu

Je viacero spôsobov, akým vám toto tmavé stvorenie môže priniesť nešťastie. Čierna mačka križujúca cestu, čierna mačka kráčajúca preč. Taktiež zbadáť čiernu mačku počas pohrebu značí, že ďalší člen rodiny skoro zomrie.

Táto povera však priniesla najviac nešťastia práve čiernym mačkám. Poľovanie na ne do dnes celkom nevymizlo. A podľa výskumu Americkej spoločnosti na prevenciu krutosti na zvieratách sú čierne mačky adoptované oveľa menej ako mačky iných farieb. Preto sa 27. október stal Dňom čiernych mačiek.

Naopak v starovekom Egypte mali čierne mačky vysoký status, pretože sa ponášali na Bastet – bohyňu ochrany a plodnosti. V jej chráme v Perbaste bolo mumifikovaných a pochovaných vyše 300-tisíc mačiek. Japonci zasa veria, že čierna mačka predpovedá lásku. V niektorých častiach Anglicka má nevesta šťastie, ak dostane do daru čierne mača. Európski námorníci si berú so sebou tohto čierneho pasažiera, aby ich plavba bola bezpečná. A nájsť zatúlany biely vlas v ebenovej mačacej srsti značí šťastie.

Nebezpečný rebrík

Podľa inej povery prejsť popod rebrík prináša nešťastie. Pred 5000 rokmi v starovekom Egypte čakali rebríky v hrobkách zosnulých, aby sa po nich mohli mŕtvi vyšplhať do neba. Egypťania verili, že priestor medzi rebríkom a stenou je domovom dobrých a zlých duší. Narušiť magický trojuholník prechodom popod rebrík bolo zakázané.

Stredovek posilnil teóriu trojuholníka Svätou Trojicou –

Otca, Syna a Svätého Ducha. Narušiť túto čistotu znamenalo bohorúhačstvo a prilákanie diabla. V 16. storočí v Anglicku boli kriminálnici nútení prejsť popod rebrík. Po ceste na šibenicu.

Ale táto kľatba sa dá zvrátiť. Niekoľkými spôsobmi. Po prvé, vrátiť sa naspäť. Pokiaľ

sa spamätáte dostatočne rýchlo, pod rebríkom treba povedať „chlieb a maslo“. Alebo si niečo zapriať. Alebo si prekrižiť prsty, kým nevidíte psa. Tiež sa môžete zachrániť tým, že palec strčíte medzi ukazovák a prostredník („figa borová“), ale to by v našich končinách mohol niekto pochopiť nesprávne. Potom je tu ešte jedna možnosť: Pľuvnúť si na topánku a neďávať sa na ňu, kým pľuvanec neuschne. Prijateľnejším

variantom je trikrát pľuvnúť po medzi priečky rebríka.

Na zdravie!

Napriec kultúrami sa stalo bežným, že za kýchnutím nasleduje pranie Na zdravie! (God bless you!). Pôvod sídli v stredoveku u pápeža Gregora I., ktorý toto požehnanie zaviedol počas Justiniánskeho moru. Keďže kýchanie považoval za jeden z prvých signálov moru, toto želanie malo byť akýmsi pri-

kýchne, potvrdzuje pravdu.

Aby to s tým kýchaním nebolo také nudné, zvykli sme si želať rôzne veci podľa toho, koľkokrát za sebou si dotyčný kýchne. Tak sme sa dopracovali od zdravia k šťastiu, láske a bohatstvu. V ázijských krajinách vládne o kýchaní povera, že o nás niekto práve hovorí poza náš chrbát. Je to aj odstupňované: 1 kýchnutie = ohováranie v zlom. 2 kýchnutia = ohováranie v dobrom. 3 = niekto je do

hováraním sa za chorých Bohu. Gregor I. však nedrží prvenstvo ako jediný. Stará nemecká povera hovorí, že v momente kýchania duša opúšťa telo a rýchle požehnanie „Gesundheit“ ju ochráni pred diablom. Na druhej strane Škóti verili, že novorodeniatko je v moci víly, kým si prvýkrát nekýchne. Úlohou pôrodných babíc bolo okrem iného vyvolať toto prvé kýchnutie. U nás sa zasa hovorí, že keď si počas rozhovoru niekto

vás zamilovaný a 4 = tragédia v rodine. Medzi tretím a štvrtým kýchnutím je teda veľmi tenká vrstva!

Môžeme byť skeptickí a povedať, že poverám neveríme. Avšak povera je psychologickým faktom, ktorý hovorí, že ľudia si automaticky vytvárajú predstavy o príčinných spojeniach viackrát náhodne sa opakujúcich situácií. Preto tie rituály, talizmany, poverčivosť. Veríme, aj keby sme tomu neverili.

pomôcky: EMS, AN, IRADE	Organizácia spojených národov (skr.)	2. časť tajničky	kričalo	patriaca apovi	smie, po česky	typ ruských lietadiel	víril	ohromil	mužské meno	vazal	ako, sfaby
ozvena					krátky kabát				rieka v Nemecku uprene pozeral		
väčší zväzok slamy					3. časť tajničky EČV Malaciek						
častočne zlomi						lúka nepožaduje					
	zvíra púšte stavba na obývanie				ponáral útvar z kvetov				súprava nádob na prenášanie jedla		prístroj na snimanie obrazu
venovala					hovoril existovali				všetko v poriadku		
orgán zraku					utekal mriežka na opekávanie mäsa				obidva dravý vták		
chem. zn. molybdénu					vyučoval po kvapkách zotrúvaj v spánku				základná číslovka meno Štefana		
	solmizačná slabika	pridávajú soľ do jedla španielsky člen							sultánov príkaz a podobne (skr.)		
1. časť tajničky											plošná miera
portlandský slielok						udrel					EČV Revúcej

Správne vylúštenie tajničky z č. 24/2020 znie: Povera je známkom slabej mysle. Knihu posielame pani Júlii Winklerovej z Nitry.

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovnik@szpb.sk.

ZRNKÁ HUMORU

Mami, čo robí bocian, keď akurát nenesie deti?

Leží na gauči, napcháva sa, pije pivo, lezie mi na nervy a celý deň iba čumí na televízor!!!

* * *

Prišli Rusnaci ku Božičkovi i prošať sa ho: Božičku, Božičku, koľko my, Rusnaci už prestaneme piť???

A Božičko jim hvarit: Óóó, ta toho sja ani ja nedožiju!

* * *

Pride chlap domov až ráno a hneď vo dverách vyfasuje jednu poriadnu po hlavu valčekom na cestu. Po hodine sa konečne preberie, vyčítavo hľadí na manželku a tá mu vraví: Bože, Milan, prepáč, ja som zabudla, že si mal nočnú.

* * *

Miláčik, vyzerám v tých nohaviciach tučná?

A nebudeš sa hnevať, keď Ti poviem pravdu?

Ale, samozrejme, že nebudem, miláčik.

Spávam s Tvojou sestrou.

Idú tri mníšky na aute a minie sa im benzín. V diaľke zbadali benzínovú pumpu, ale chýba im nádoba. Tak prehladajú celé auto a nájdu nočník.

Tak dôjdu na pumpu natankujú do nočníka a idú naspäť. Ako tak lejú ten benzín, ide okolo farár a kuká na ne, zakrúti hlavou a povie:

– No mníšky, mať tak vašu vieru.

* * *

Muž pride domov ožratý ako činka, postaví sa do stredu obývačky a len tak stojí. Po štvrtí hodine to už žena nevydrží a hovorí:

*– Čo tam stojíš, veď si sadni!
– Veď hej, hneď, len čo okolo poletí kreslo!*

* * *

Pacient sa preberá po operácii a doktor sa ho pýta:

– Ako sa cítite po operácii?

– Teraz už je to dobre, ale jednu chvíľu som mal pocit, ako by ma ovalili po hlavu poľenom.

– A čo sme mali robiť, keď nestačila narkóza?